6099

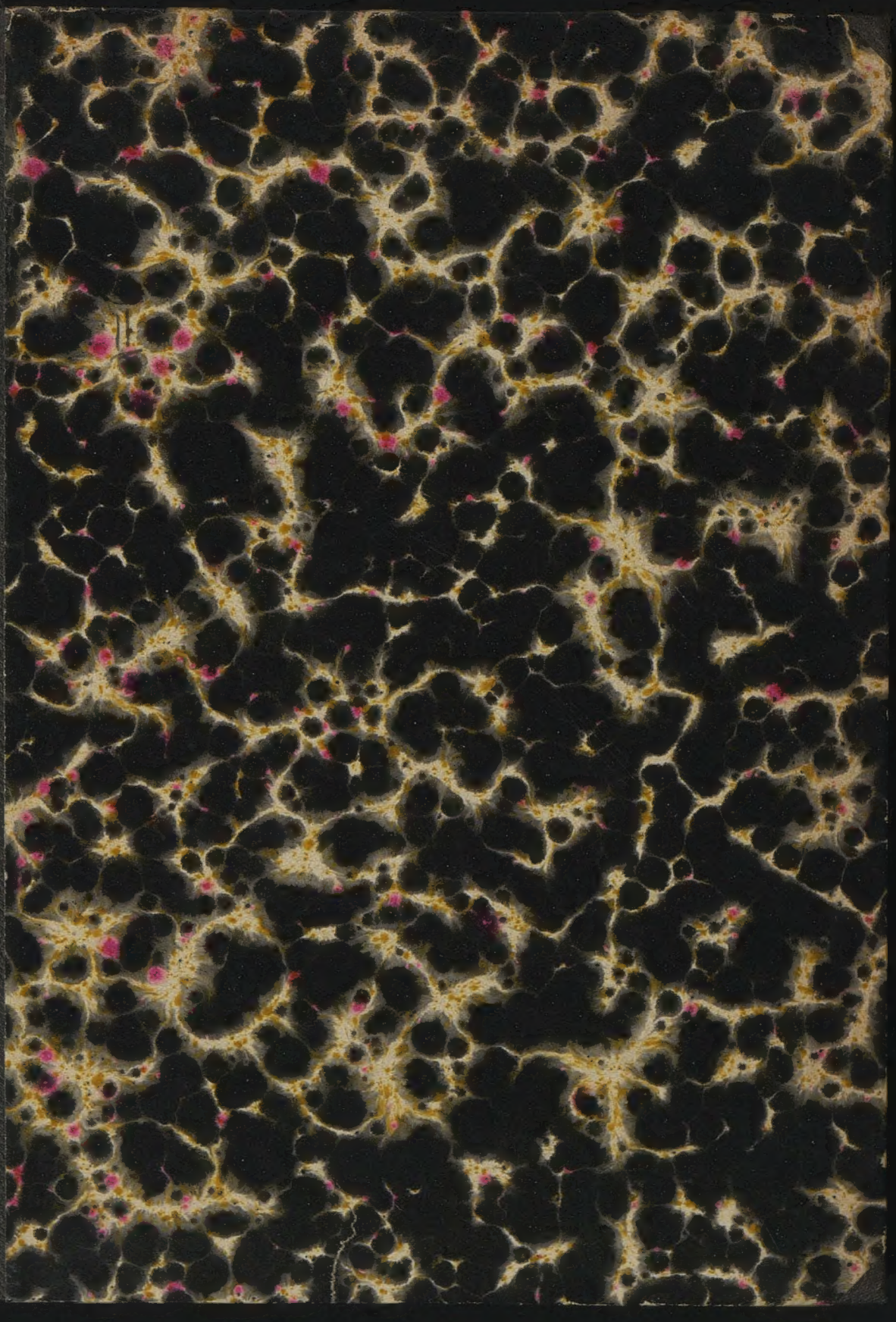

Biblioteka Jagiellońska.

№ 6099

1900. a. 683.

Wzór odmian gramatycznych i składni
języka polskiego w wieku XVI.
ułożony na podstawie kodexu Florjańskiego.

II

N. 6099

BIBLIOTH. UNIV. JAGELLONIDAE

Najobszerniejszym i największej wagi pomnikiem polszczyzny XIV w. wieku jest bez wątpienia Kodex florjański, zwany dawniej Psałterzem Małgorzaty. Odrzuciwszy z niego obce, zwłaszcza hebrajskie i łacińskie idiotyzmy, znajdujemy w nim rzetelny obraz języka polskiego z całej przestrzeni XIV stulecia, z wyraźnemi śladami dawniejszych jeszcze epok. Inne zabytki z tego wieku mają tylko okazyjne różnice.

Niniejszy wzór odmian gramatycznych i składni jęz. polskiego, oparty wyłącznie na tekście Kodexu florjańskiego, stanąć może za normę polszczyzny z najdawniejszej epoki piśmiennej, przedstawiając zarazem zbiór pierwiastkowych form i archaizmów, które w ciągu XV w. wieku stopniami wychodziły już z użycia.

Odmiany deklinacyjne.

I. Imiona rzeczowne.

I. Rzeczowniki rodzaju męzkiego i nijakiego nie wiele różnią się w odmianach.

W liczbie pojedynczej:

2gi przypadek (pierwotnie powszechny na *a*) tak w imionach żywotnych jak i nieżywotnych kończy się na *a* lub *u*. Panowała w tej mierze niepewność i dowolność. Wszelako widać już pewien kierunek do odróżnienia imion żywotnych od nieżywotnych, z których ostatnie powoli odstępują od pierwotnego zakończenia na *a* — np.

(Symb. Athan.) Syn od ojca (ojcza) samego jest, duch święty od ojca (ojcza) i syna. Jeden tegoż ~~ojcza~~ ojca (ojcu).

(Ps. 27) Gospodzyn moc ludu swego i odsiecz (odsiecza) zbawienia pomazańca swego.

(77) Otworzę w powieściach usta moja, mówić będę gadki od początku.

(1) Sława ojcu i synowi i świętemu duchu, jak była z początku i nine, i zawsze i na wieki wiekom.

(136) Przylgni język mój ~~k~~ Kztanie (ku) memu, aż nie położę ciebie Jeruzalem na początku wesela mego.

(31) Błogosławiony mąż, jemuż nie położy bóg grzecha.

(5) Posłuszaj głosa prośby mojej.

(67) Bóg, jenże przebywać każe jednakiego obyczaju w domu (inhabitare facit unius moris in domo).

(4) Od owocu żyta, wina i oleja swego rozpłodzili się.

(31) Ty jes utoka (t. j. ucieczka) moja od zamątku (t. j. od smutku) mego.

(112) Od słońca wschodu aż do zapadu chwalne imię boże.

(88) Umnożysz ies dni stolca jego.

* (136) Przylgni język mój Kztanie memu aż nie położę ciebie Jeruzalem na początku wesela mego.

~~*) Wyjątki mogą dowodzić do tego że dopełniacz [illegible]~~

(24) Prokne (t.j. wszystkie) drogi boże miłosierdzie i prawda szukającym obrzęda jego i świadectwa jego.

(33) Szukaj pokoja i naśladuj ji.

(77) Obróćili się do mnie boja.

(40) Bowiem odwrócili pokoja mego, w jegoż jestem pżad, uwielbiczyli na mię zdradę.

(54) Oczekał jestem jego, jeźże mię zbawiona uczynił od zmiejszonego duchu i potopu.

(104) Szukajcie gospodna i stwirdziecie się, szukajcie oblicza (oblyczaya) jego wezgi (wezghi).

(138) A kemo od oblicza twego uciekę?

(41) Zbawienie oblicza mego i bog moj.

La zapsuty forme uważać należy, (jeżeli nie jest raczej błędem pisarzego): (u Ps. 103), ale w odwrocenie oblicze (oblyczaye) twego od nas zamącenie będzie.

3ci przypadek w rodzaju męzkim kończy się na owi lub u. Na u pospolicie przy przyimkach, ale nie zawsze.

(42) I wnidę ku ołtarzowi bożemu, ku bogu, jeźże uweseli młodość moję.

(70) Boże moj, wyjmi mię z ręki grzesznego, i z ręki przeciwo zakonu czyniącego.

(46) Śpiewajcie bogowi naszemu, śpiewajcie krolowi naszemu.

(61) Wszakoż za prawdę bogu posłuszna będź dusza moja.

(Cant. An.) Gospodzin będzie sędzić kraje ziemskie, i da ceharstwo krolu swojemu.

(109) Rzekł jest gospodzyn gospodnu memu, siędź na prawicy mojej.

(77) Powiewajcie chwały gospodowi.

(65) Jeźże położył jest duszę moją ku żywotu.

(58) Obroczą się ku wieczorowi i głod cierpieć będą jako psi.
— Obroczeni będźcie ku wieczoru, a głod cierpieć będą jako psi.

(59) Pokazał jeś ludu twojemu twardą.

(84) Odpuścił jeś lichotę (t. j. nieprawość) ludu twemu.

(134) Dom Izraelow błogosławcie gospodzynie, dom Aaronow błogosławcie gospodzynowie.

(119) Siedząc przeciwko bratu twemu mowił jeś, i przeciwko synowi matki twojej złość jeś szkodę.

(1) Sława ociu i synowi i świętemu duchu, i t. d.

Rodzaj nijaki odrzekł się w 3m przypadku od mężskiego, przyjąwszy stałe zakończenie na u.

(58) Umyśl ku nawiedzeniu wszytko pogaństwo. (Intende ad visitandas omnes gentes).

(94) W czterdzieści lat rozpierwa jsem był pokolenia onemu.

(105) Wynidzie człowiek na dzieło swe, a ku działaniu swemu aż do wieczora.

(Symb. Athan.) Dziwu podobne maie być prawoty twoje.

(60) Jako psalm mowić będą imieniu twemu na wieki wiekom.

Za niestałsze zakończenia uważać należy:

(w Ps. 91. i 53) „Spowiadać się będę imieniowi twojemu twemu, bo jest dobre. —
„Dobrze jest spowiadać się w gospodzie i śpiewać imieniowi twemu wysoce."

(85) Zaj czarstwo dziwczęcie (dziewczęce) twemu.

4ty przypadek na rodzaj męzki, niekiedy nawet w imionach żywotnych, kończy się jak 1my; lecz forma dzisiejsza po wiek XVtej części była już ustalona.

† Jeszcze w XVI wieku bywa przykładów jak tu — pokleszy się ślady tej formy, jak u p.
„Prosił dobrze u pana Mikołaja Radziwiłła, pana dobrego na zagaje." (Lud. Pana).

* Ten dziw (Wunder) jeszcze się dziś w mowie przytrafia.

BIBLIOTH: UNIV. JAGELLONICAE

(135) Jan zbiór król wielki.

(103) Ześlij duch twój, i stworzone będą, i obnowisz oblicznej (oblyczaj) ziemie.

(30) W ręce twoi gospodnie polecam duch mój.

(102) Błogosław duszo moja gospodna.

(103) Bo pojiot jako chleb jadł jabu, a piwo moje za płaczem zmieszał jabu.

Osobliwością jest przykład zakończenia 4go przypadku na 'u:

(u Ps. 90), Na żmiu i na bazyliszku chodzić będziesz, i podepczesz lwa i smoka' — (jak dotąd za wyjątek uważane wotu.).

5ty przypadek, (pierwotnie taki jak 1szy, w rodzaju męzkim miał już ou mieane od 1go przyp. zakończenia za końcowenia, które dotychczas pozostały w języku. Najpowszechniejsze na 'e, z zmiękczeniem poprzedniej spółgłoski tworzy.

(56) Zmiłuj się nademną boże (bosze), zmiłuj się nademną.

(79) Gospodnie, boże czci, obroci nas, i pokaży nam oblicze twoje.

(5) Dosłuszaj głosa prośby mojej, krolu (crolu) moj i boże moj.

(186) Zamiłuj panu Syny edom, w dzień jeruzalem.

(66) Bog zmiłuj się nad nami i błogosław nam.

(77) Rozumiejcie lud moj zakon moj.

(113) Co jest tobie morze, iż uciekło jes? ty jordanie, iż obrocił się spak?

6ty przypadek (w imionach rodzaju męzkiego powszechny na em) w rodzaju nijakim kończył się pospolicie na iem, która to forma pozostała w użyciu jeszcze w wieku XV i XVI.

(47) Zatłudana jest weselim wszelika ziemia.

(64) A weselim gory opadną się.

(69) Chwalić będę imię boże z pieśnim (s pesnim).

(103) Ozarnion świątłością jako odzieniem.

(67) Jako płynie wosk, który płynie od oblicza ognionego, tako zginięć grzesznicy przed obliczym (obliczem) bożym.

(56) Kopali ią przed obliczym moim jamę, i wpadli sąm w nię.

(62) I pod pokryciem (pocrzyciem) krzydeł (t. j. skrzydeł) twoich weselić się będę.

(4 jednak stawy za końcowania 6tego przypadku i w rodzaju męzkim na em.
Była to może pierwotnie forma powszechna na oba rodzaje, męzki i nijaki.

(5) Grob otworzony jest ich gardło, językiem swym łżywie ią czynili.

(64) ~~Chwalić będą ich boże w pieśniach (w pieśni).~~

7my przypadek na rodzaj męzki częściej iż różnić się od skróconej formy 3ego przypadku, i tu pierwotne spółgłoski twarde miękczeją się twardzi odmiennie za końcowania. W rodzaju nijakim staroświatne za końcowanie na i lub y ustępowało powszechniejszej końcówce ie i e.

(59) W bodze ustrzymy siłę (in Deo faciemus virtutem) a on ku niszczeniu przyjaciół zamęczających nas.

(103) Niesłot będą ijma umowienia moje, ale ja kochać się będę w pańnie (pannie).

(118) Żądała jest dusza moja żądać prawot twoich we wszelkiem czasu (czasie).

(103) Uczynił niebiesze w czasu (in tempore).

(102) Gospodzyn na niebia (niebyu) opisawił stolce swoj.

(138) Bo nie jest mowy w języcu mojom (etenim est sermo in lingua mea).

(9) Pomocnik w przygodach i zamątce (t. j. w smutku).

(17) Lud, jegoż jam nie znał, służył mi, w słuchu ucha posłuszał mię.

(64) W bodze zbawienie moje, sława moja bog pomocy mojej.

(31) Błogosławiony mąż, jemuż nie policzył bog grzechu, ani jest w jego duszе (t. j. duchu) zdrada.

(2) Służcie bogu w straszu, i weselcie się jemu ze drżeniem.

(55) Wszytki myśli ich na złe.

(18) W słońcu (słuneczi) położył przebytek swój.

(135) I wybił Faraona i moc jego w morzu czyrwonem.

(134) W morzu i we wszech głębokościach.

(88) Tegdy miłował jeś w widzeniu świętym twoim.

(104) I wyprowadził lud swój w radości, i wybrane swoje w wesołu.

(125) Sztо się ze tiach, w weseli (weselu) się będą.

(131) I sprawię ich na wieki będą siedzieć na stolcu twoim.

(9) Siedzi we skryci (sercu) z bogatymi w tajnicach, by ubił przezwinnego.

— Godzi we skryci (sercu) jako lew w jaskini swojej.

(105) Nawiedz nas w zbawieni (zbawcy) twojem.

(118) Błogosławieni, iż badają świadectwa jego, we wszem sercu szukają jego.

~~(Symbolum Athan.)~~ Wolałt jeśm we wszem sercu (sercu) mojem, wżdyby mię gorzało.

(110) Chwalić się będą gorzało we wszem sercu (sercu) mojem.

(137) Chwalić się będę gorzało we wszem sercu (sercu) mojem.

(118) We wszem sercu moim szukałt jeśm cię.

— W sercu moim skrył jeśm słowa twoja.

(11) Waruj ślnie, w serc i sercem mówili cy.

(139) Sztо myślili cy lichość w sercu (sercu), wszego dnia ustawowali boje.

(102) Jenże koronuje cię w miłosierdzi (miłosierdziu) a w złutowaniu (w złutowaniu).

(103) Ale w odwrocen (odwrocenu) oblicza twego od nas zamazeni będą.

(125) W obrocenin (obrocenu) potępi jęczno (jęczenie) syon ...

× (106) W Zamoście i przestępie (przestępiu) stanie ich zginął jest.

Za blade

Do końca zamk. 77 przyp. w rozd. wyżej o ostrzymuje się i dziś ~~w mat. greckiej~~ ~~w rękopisie~~ w rękopisie.

Do błędu pisarzego zwykłe należy:

(w Ps. 142): W miłosierdzie (miłosierdzie) twojem rozproszysz nieprzyjaciele moje.

Podobnież (w Ps. 131) na stolicy twoim — i (Cant. Can.) w bodziem mojem.

Niektóre rzeczowniki nie miały jeszcze stale urobionych odmian, jak n. p.

(54) Przyjdź śmierć na nie i zstąpią we piekł żywi.

(9) Obrócony będzie grzesznik we piekł.

(15) Bo nie ostawisz duszę mojej w piekle (piekle).

W liczbie podwójnej:

Rzeczowniki tak męzkie jak i niejakie miały przypadek 2ci i 3my na u, 3ci i 6ty na oma i ima (yma):

(37) Została mię (t. j. opuściła) moc moja i światła oczu moja.

(56) A i w cień skrzydeł twoje puać (t. j. ufać) będę.

(90) ~~Niebiosa twoima ustanowiłeś~~

(89) Bo tysiąc lat przed oczyma (oczima) twoima jako dzień wczorajszy.

(131) Aż dam sen oczyma moima, a powiekom moim drzemanie.

(43) Boże, uszyma naszyma słyszeliśmy.

(85) Uszyma (uszima) poczuj gospodnie modlitwę mojej.

(67) Aż spać będziecie między dwiema zakonoma.

Same zaś rzeczowniki rodzaju niejakiego w 1mym, 4tym i 5tym przypadku kończyły się (jak w staroslawiańskim) na i (ї):

(~~144~~ 104) Oczy jego na ubogiego zrzuta. (Oculi ejus in pauperem respiciunt).

(144) Oczy wszech w cię twoji gospodnie.

(113) Uszy moji, a nie będą słyszeć.

(118) Odewroci oczy moi, bych nie widziały próżności.

(120) Podźniosę jabu oczy moi na gory.

W liczbie mnogiéj:

Nom. i *Voc.* przypadek mają już ustalone i te same co dziś zakończenia: w rzeczownikach męzkich na owie, ié, y lub e, w niektórych na a. Nie tylko zaś imiona osobowe, ale i zwierzęce i nieżywotne w tych dwóch przypadkach kończyły się na y lub i. Podobnie zakończenie owie służyło wszelkim rzeczownikom, tak osobowym jak i zwierzęcym, żywotnym i nieżywotnym.

(33) Przyjdźcie synowie, słuchajcie mnie.

(70) Przeciwo mnie szeptali są wszyscy nieprzyjaciele moi.

(64) Obleczeni są baranowie owiec, i pszczołowie będą oplewieni żyta. (Indúti sunt arietes ovium, et valles abundabunt frumento).

(148) Chwalcie ji wszyscy aniele (anjołowie) jego.

(17) Przed blaskiem w obczrzeniu jego (in conspectu ejus) obłoczy są szli.

(118) a są bo sądowie twoi [illegible] weseli (Judicia tua sunt jucunda).

(76) a sądowie twoi nie będą potrzebni.

(48) a grobowie ich domowie ich na wieki. (Et sepulchra eorum domus illorum).

(47) Bo owa krolowie (królowe) zebrali są się, zeszli są się w jedno.

(41) Były mi są łzy (łzy) moje chlebowie we dnie i w nocy.

(121) Bo tamo są siedzieli stolcowie w sądzie, stolcy nad domem dawidowe (dni).

(24) Zamąciowie (t. j. zmarli) serca mego rozpłodzili się.

(66) Weselcie się i radujcie się pogany (poganie).

(8) Ptacy niebiescy i ryby morskie, jąż przechodzą stdze (ścieżki) morskie.

(67) Książęta (Książęta) Judy wodzowie ich.

(98) Żenili się żeniona (żonaty) swa w ziemiach swoich.

(17) Poruszyła się jest i wezdrżała ziemia, zatrzęsły gór zamęczone się i poruszone są.
(103) Kako wielbiony są dzieła twoja gospodnie.
(95) Tegdy weselić się będą wszytka drzewa lasów od oblicza gospodnowa.
(36) Bo ramiona grzesznych złamane będą, ale prawe potwierdza gospodzyn.

Za reprotacz lub obcy formy zwrócić należy:

(w Ps. 137) „Chwalić cię będą panie wszytki królowie ziemie"

Zr przypadek był takie z dawna ustalony. Zakończenie mężskie na ów wiekie przygodném było do odróżnienia rodzajów. Skrócone formy wiadko się natrafiają.

(78) Wzniedł aż do potkleania oćców (oczczow) swoich.
(4) Synowie człowiekow, dokąd to ciężkim sercem?
(7) I powiększon (powiększon) będź w krajach nieprzyjaciołow naszich
— Dostojno jest, bych zginął od moich nieprzyjaciół (nieprzyjaciół) prożnych.
(135) Chwalcie pana panow (panow) bo na wiekі miłosierdzie jego.
— Chwalcie boga bogow (bogow) (bogow).
(90) Ubogości dni (dny) mojeich są, i potkaj ginie zbawienie moje.
(101) Małość dniów mych zgaś mnie. Nie odtrywaj mnie w pośrod dniów mych.
(60) Od końców (conczow) ziemie ku tobie jestem wołał.
(48) Aż przyjdą w wieki swojej, i nie na mnostwie bogactw swoich stawią się.
(56) I wywolił duszę moją z pośrodku szczeniąt lwów.
(83) Nie zbawi dobr ich, aż chodzą w niezwinowactwie gospodnie mej.
(Przeszłyszy jest niewątpliwie przyplątany (w Ps. 108).
Z pomięć wroci się lichota albo niesprawiedliwości (niesprawiedliwość) ociszczenia jego.

3ci przypadek miał wyjątkowe na rodzaj męzki: wyjątki zakończenie om, co stanowiło to rodzaj w dzisiejszych odmianach już zatarty.

(88) Uczynił się jest przeklon̄y sąsiadom swoim.

(143) Sam̄e dojścia zbawienie krolom.

(105) Cćcowie nasi w egipcie nie rozumieli dziwom twoim.

(78) Z nieboścm bardź grzechom na błędzie przez cnię twoję.

(76) Pamięcien jestem być dziatom gospodnym.

Nieodstępuje się albo błędne zakończenia:

(Symb. Athan.) Jako słodko gardłom (gardłom) mojem mowy twoje, nad miodz (t. j. miód) ustom moim.

(Ps. 113) Ziemię dał jest synom ludzkim.

(111) Wesoła jest we cnach świątość prawym sercem (rectis).

Ale przypadek ten zachował przeważne zakończenia N, ale nie pożywając w rodzaju męzkim nigdy formy 2ⁿᵉ przypadku na ów (co późniejszy dopiero zwyczaj upowszechnił) nie.

(135) O! pobił krole mocne.

(13) Gospodzin z nieba wejrzał jest na syny ludzkie.

(44) Za oćca twoje narodzili się się tobie synowie.

(136) Bo tamo pytali nas, którzy jące (jące, t. j. jeńce) wiedli nas.

(107) Mnie cudzoziemcy przyjaciele sczynili się.

(103) Jenesz czyścił anieli tw twarzto twoję duchy.

(66) Weselcie się i radujcie się pogany, bo sądzisz ludzi w prawości, a pogany (pogani) na ziemi sprawisz.

(71) Błogosławiony gospodzin bóg Izraël, że uczynił dziwy wielkie sam.

(16) Dziwna uczyń miłościwstwa twoja.

(Symb. Athan.) Przestrzegł jestem w dawności i wstał jestem, że w słowa twoje powątpiejestem.

(7) Prawa pomoc moja od boga, który zbawiające czyni imające (t. j. mające) prawa serca.

x (134) Uczyń sługę twemu [illegible] mnie (sprawiedliwości twojej).

x

Ct przypadek z rożnemi sobie zakończeniami już dziś od wieków był ustalił. Zakończenie jednak na ami (dżiaj powszechne) w rodzaju męzkim i nijakim rzadko się natrafia. Formy skrócone najwięcej były upodobane.

(105) Zgrzeszyli jesmy iż (ys) oczy (oczesy) naszymi, po krzywiznie smy uczynili.

(102) Kako złutowa się albo smiłowa (smyłowa) się oniec nad dzwy, tako się jest złutował gospodzyn nad bojącymi siebie.

(65) Chodziwe i widziwe dzieła boża i groźny w radzie nad synami ludzkimi.

— Dary ostrożone dam tobie z kadzidłem baranowem (holocausta medullata offeram tibi cum incenso arietum), offerować będę tobie woły z kozły (s corli).

(49) Gdy jes. widział złodzieja, biegał jes z nim, i z cudzołożcami (czułoszczemi) część twoja, kładł jes.

(134) Bo jesm ja poznał, iż wielki jest gospodzyn a bog nasz przed wszemi bogi (bożky).

(6) Postawał jesm między wszemi nieprzyjaciely moimi.

(117) Pan mnie pomocnik jest, wzgardzą nieprzyjaciełmi moimi.

(146) Jenże pokrywa niebo obłoki.

(Cant. Mojż.) Wszedł jest pharao z wozmi (woźmy) i z jezdzy (gezdzy) swoimi w morze.

Im przypadek miał zakończenia w rodzaju męzkim i nijakim niestałe, na och, ech, ach. Zakończenie na ach służyło przeważnie rodzajowi żeńskiemu, spotyka się jednak i przy dwóch innych rodzajach.

(77) W gniew pobudzili są ji w pagorkoch (pagorcach) swych, i w obrazach swoich ku gniewowi ji przywiedli.

(138) Abo wezmą pierze moje rane, i przebywać będą w krajoch morza.

(44) I cory tyrskie w darach oblicze twe chwalić będą.

(18) Ci (czy) na wozich, a ci na koniech (conoch).

(67) Przeciwko mnie mawiali się, iż siedzieli we wrociech.

(68) Będź przebytek ich pust, a w stanoch (t. j. w obozach) nie będź jenże by przebywał.

(56) Spowiadać ci się będą tobie (sie) w ludziech gospodnie, i psalm ci rzekę w pogaricha.

(55) chcie jest rozdzielnik tobie w bodzech gospodnie.

(43) Dziwno, jeszcze nezgnił jes we dniech ich i we dniech starych.

(118) Stwierdzi mię w słowiech twoich.

(114) Bo wzaktonił ucho swoje mnie, & (sie) we dniech moich wzywać będę.

(18) Ne wszechitky ziemię wyszedł jest zwięk (t. j. dźwięk) ich, i w końcoch (końcoch) obrzęsu ziemie słowa ich.

(34) chcie mowcie w sercoch swoich ej ej nabiaj duszy.

(16) Dokonaj chodzenia moja (gressus meos) we ścieżkach (stzach) twoich (in semitis tuis) iż bychy się nie poruszyli śladowie moi.

(150) Chwalcie ji we zwonkach dobrze zwięczych (wzgrzych), chwalcie ji we zwonkach wesela.

Zakończenie na ich (ych) w Psal. 109. „Cydri będzie w narodziach albo w pokoleniach" jeriki nie jest błędem pisarzego, uważać można za zabytek formy staro-sławiańskiej, służącej innemu rodzaju niżeliby (H. Jaklin.).

*(117) Ustanie Pani' cuda (cesty) w zgrzech (przeciw) ji ab rozumieniu (Castitate tua solemne in aeternum &c).

II. Rzeczowniki żeńskie, prócz stałych i dotąd utrzymujących się odmianę miały niektóre formy dziś już niezwykłe. I tak:

W liczbie pojedynczej:

Dl. przypadek, w rzeczownikach zakończonych na a, z poprzedzającem zmiękczającem brzmieniem, tudzież na i, kończył się z starodawna na ej (ey) i powszechniejszą jednak formą 2go przypadku była na e. To ostatnie za końcowanie, wyczytane jeszcze w wieku XVII, dotrwało dotąd w gwarze ludu.

(49)

(49) Dowiedz jeśm wszytkie ptaki niebieskie, i czarność roley (roley) ze mną jest.

(5) Gospodnie, jako skrzytem (t.j. tarczą) dobrej woley (woley) twojej koronowałeś nas.

(141) Wyśledzi ze stroży (stroszey) duszę mojej na chwalenie imieniu twemu.

(59) Kto przywiedzie mnie aż do Idumeyy (Idumeiey).

(101) Podobien uczynił jeśm się pelikanowi na puszczej (puszczey).

(122) Jako oczy posełkinej (posełkiney) w rękach panej (panej) swojej, tako oczy nasze ku tobie panie boże naszemu. (Sicut oculi ancillae etc.).

(77) Nie się zdradzeni od ziadzej (siadzey) swojej.

(21) Boże moi cerekwie (czerekwie) chwalić cię będą.

(96) I weselity się córy Judee przez sądy twoje gospodnie.

(15) Bo nie ostawisz duszy mojej w piekle.

(4) Brzeg miłujecie próżności i strzekanie (łże).

(73) Nie dawaj zwierzom duszy spowiadającej się tobie.

(108) I grzech macierze jego nie będzie zgładzon.

(27) Do wieczora przebędzie płacz, a do jutrzenki wesele.

(137) Chwalić cię będą panie wszytki królowie (ziemie) ziemie.

(16) Strzeż mię jako źrzenicę oka.

(129) Od stróżdże (t.j. straży) jutrznej aż do nocy powat Izrael w gospodna.

(57) Rościerdzie im (furor illis) podług podobieństwa węża, jako żmiji (żmyi) głuchej.

(21) Nadzieja moja od piersi macierze mojej.

(13) Rychłe nogi ich ku przelaniu (t.j. przelaniu) krwie.

(Deut. Mojż.) a w mnóstwie sławy twojej zniszczysz nieprzyjacioły nieprzyjaciele (ni) moje.

(symb. Athan.) Ani zmieszając personas, ani osobę rozłączając.

(31) Błogosławiony mąż, jemuż nie poczyta bóg grzechu, ani jest w jego duchu zdrada (twoja niepewność).

4ty przypadek na q lub ę, chrzejący się i niepewny, dokąd się nawet nie ustalił; najpowszechniej jednak q zdawało się na wystąpienie po spółgłoskach miękkich, ę po twardych.

× (9) Bo jest usłyszał sąd mój i pozwą mojej; świadł jest na stolcu, jakie sądzisz prawdę.

(102) Błogosławcie panu wszystkie siły jego, sługi jego, jej czyniące wolę jego.

(101) Gospodzin z nieba na ziemię wejrzał jest.

(104) Rozdarł opoki i popłynęły wody, poszły po suchej rzece.

(106) Położył rzeki w puszczy, a ~~stóp~~ (źródła) wśród (wśród) albo wychod wód w chcenie picia.

5ty przypadek, pierwotnie taki jak pierwszy, w rzadszych wypadkach na ą za końcowych często przybiera końcówkę ę, powszechniej o; w innych końcówkę się na i lub y.

(136) Dziewka babilońska nędzna, błogosławiony jenże oplaci tobie oplatę twoją.

(47) Wesel się góra Syon, i radujcie się córy Juda.

(103) Błogosław duszo moja gospodna.

(96) Gospodzyn królował, wesel się ziemia, radujcie się ostrowów wiele.

(41) Przecz smętna jest dusza moja i czemu się mącisz (t. j. smucisz)?

(42) Boże mój, przecz jest smętna dusza moja, i przecz mię mącisz?

(44) Słuchaj córo i widzi, i nachyl ucho twoje.

(56) Wstań sławo moja, wstań ~~na~~ za psałterzu (psałterzu) i zgśli.

(17) Miłować cię będę gospodnie, mocy (mocy) moja.

(139) Gospodnie, mocy zbawienia mego, zasłaniałeś jesi nad głowy moją w dzień boju.

Za błąd pisarskiego uważać należy (w Ps. 20): „Bój się jego wszystka ziemia" (zam. ziemio).

× (114) Abraszek [illegible] rzeki twoje (twojej) i napełnia wszelki wieży błogosławieni.

6ty przypadek z rzadka ukłuje się w formie starodawnej na języ (ęg) o n. p.

(105) By chwalon dziedzinejy twojejy.

7my przypadek, niekiedy na kształt 2go kończył się na ęj (ęy) n. p.

(Cant. Isai.) Pojcie gos (t. j. pięcie) gospodnu, bo wielkie wzrzyał jest, zjawcie to we wszej ziemiej (ziemey).

W liczbie podwójnej:

1szy przypadek na ę, 2gi przyp: na wzór staroslawiański był na ę:

(9) W wczynkach ręku twoju potępion jest grzesznik.

(137) Pan opłacz za mię. Dzieła ręku twoju nie gardź (opera manuum tuarum ne despicias).

(119) A mięcze z obu stron siekące w rękach ich.

4ty przypadek jak pierwszy:

(73) Wznieś ręce twoje w pychy ich do końca.

Nie w podwójnej ale w mnogiej liczbie użyty jest ten sam wyraz w 2gim 6ty:

„Kuszyn, postowie z Egiptu, murzynowie przejdą rękami jego bogu." (Aethiopia praeveniet manus ejus Deo).

6ty przypadek jak w staroslawiańskim, na ama:

(23) Niezwinowaty rękama i czystego serca, jaże nie wziął w próżności duszę swoją.

(76) W dzień zamętu mego boga szukał jsem rękama moima w nocy przeciwo jima.

(97) Dzieła pogięć bądź rękama.

(103) To morze wielkie i szyrokie rękama, tamo stążey zwierzęt jemuż nie jest cisła (czysła) 4. j. liczby.

W liczbie mnogiej:

Przypadek 1szy i 5ty po spółgłoskach końcowych miękkich zwykle kończył się na i. Do wyjątków (jak 2gim do prowincyalizmów) należy:

(Cant. Stan.). Jako lew tako skruszy wszytki kości (kości) moje.

Może jednak jest omyłka przepisującego, bo gdzieindziej (w Ps. 21) czytamy:
„Rozproszony są wszytki kości (ości) moje".

3ci przyprzadek ~~na wzór starostawiańskiego, kończyć się na ami~~.

4ty to Za przymiotnik uważać należy (w Ps. 139): „Jad żmijowy (żmyowy) pod wargami ich" — gdzie na innem miejscu (w Ps. 18) czytamy: „Jad żmijowy (żmyowy) pod wargami ich.

3ci przyprzadek na wzór starostawiański kończył się na ami:

(77) I kusili są boga w sercach swoich, abychą prosili karm duszam swoim. (Ut peterent escas animabus suis).

(50) Nauczę złe drogam twoim.

(48) A człowiek gdy we czci był, nie rozumiał jest, przyporoban bydłam (bydłom) nierozumnym.

(Cant. Athan.) Świeca (nogam) mojem słowo twoje, i światłość ścieżkam albo ścieżkom (ścieżkam) mojem.

(41) Jakoż żąda jeleń ku studniam (studnom) wod, tak żąda dusza moja k tobie boże.

Podobnie kończyły się i rzeczowniki męzkie na a za końcowem, n. p. (w Psal. 78): „sługam twoim".

Przyprzadek był na ami; tem zakończeniem wyróżniały się rzeczowniki żeńskie od męzkich i nijakich.

(102) Jasz się służyć nade wszemi bichotami (bichotamy) tymi.

(50) Ofiarami (offerami) nie będziesz się kochał.

(73) Jako w lesiech drew (drzew) siekierami (sekierami) wyrąbili drzwi jego.

(103) Rozciągający (t. j. rozciągający) niebo jako skorę, jenże potrzywasz wodami (wodami) wierzchy itp.

(4) Że tarczami moimi (tarczy moje) znacznie.

Za rzadki wyjątek uważać należy zakończenie ach przysp. w rzeczy. nijakim na ami:

Ami ach (ami) przysp. w rzeczy. nijakich wszelkie uwagi objaśniające.

ami:

(Ps. 44) Wszytka stawi jego cory królowej odmaytne, w godlerach złotych ozdobione rozliczneraami (varietatibus).

Tylko rzeczowniki męzkie x ~~albo otemy~~ ~~nara przekleństwa~~ albo otworzystajone na a, miewaty 6ty przypadek tak jak żeńskie na ami n.p.

(89) Obroni się gospodnie i dokoła to, i modlący bodą nas sługami twoimi.
(Convertere domine usquequo? et deprecabilis esto super servos tuos).

7my przypadek kończy się pochodzie na ach; rzeczowniki jednak zakończone na spółgłoski miękkie lub na i, miewaty go tak jak męzkie na ech, niekiedy ach lub ich (ych).

(136) Na rzekach babilońskich tamo siedzieli jesmy i płakali, gdy wspomnieli
i jon.
— Na wierzbach w pośrodku jej zawiesili jesmy organy nasze.

(13) Skrucenie i nierbożstwo w drogach ich.

(118) W kaźniach (kaźnach) twoich zmieszy (szamarzyć) się będę i spatrzę drog twoich.

(~~spat. abbam~~) I wyśliż jesm w kaźniech (kaźnach) twoich, jiż jesm miłował.

(149) Chwalcie imię jego w gąślach albo w chorze (kore).

(97) Śpiejcie (t.j. piejcie) gospodnu w gąślach.

(146) Śpiewajcie panu w chwale, pejcie bogu naszemu w gąślach.

(150) Chwalcie go w bębnie (bębe) i w gąślich.

— Chwalcie go w swijce (t.j. świstce) trąby, chwalcie go w zaltarzu (szaltarzu) i w gąślich (gąślich). (In psalterio et cithara).

(105) I wkarał morze czerwone i wysuszi je, i wywiódł je w głębokościach jako na puszczy.

(134) Wszytko, cokoli chciał, uczynił pon na niebie i na ziemi, w morzy i we
wszech

wszech głębokościach (głębokościach).

(104) I wyniósł je ze srebrem i złotem, i nie było w pokoleniach ich niemocny.

(138) I wyszłem jestem, gdyż ciemy (czymy) podeprą mię, a noc pośrzęcenie moje w radościach moich.

II. Zaimki i ich odmiana.

Zaimki miały niektóre odmiany sobie właściwe i różne od dzisiejszych.

1) Zaimki osobiste zachowały się w kościele słow. następujące formy:

W liczbie pojedynczej:

ja l. ja; mnie l. mię; mienie, mnie l. mię; mienie, mię l. mię, mnię.

ty; ciebie l. cię; tobie, ci; ciebie, cię; toby, tobie.

— sobie; sobie; siebie, się (sję) l. się; soby; sobie.

(108) Za to by mię miłowali, uwierzyli by mnie, ale ja (ja) modlił jest w się i ja.

(101) Z mienie moi jako cień odchylili się, a ja (ja) jako siano wyschł jestem.

(3) Bo jes ty pobił wszytki przeciwiające się mienie (mene), wraz z ciemi.

(54) Nie wzgardzaj prośby mojej; raczmej mienie (mene) i wysłuchaj mię (me).

(2) Syn mój jes ty, ja dzisia porodził jestem cię (cie).

— Ale już królowie rozumnejcie, nauczcie się (se) co sądzicie ziemie.

(Psalt. Athan.) I podług dzieła twego oddaj mnie (mne).

— Ożywił jes mię.

— Żywa będzie dusza moja i chwalić będzie cię (cie) albo ciebie (czebe), a sądowie (+20) twoi pomogą mi (my).

(86) Kochaj się w bodzie, a dać (dacz) prośby serca twojego.

(65) Wrocić (wrocicz) obietnice moje.

(38) Spowiadać się będziem tobie na wieki.

— Bo wszytko przyszło jest na nas, ani smy zapomnieli ciebie (czebe).

— Bo przez cię (cz) morzymy się wszystek dzień.

* (104) I podle pisał zamiast na: Kleinmichel (a Sprache - niemiecki).

* rodzajnik

Były więc już od najdawniejszych czasów formy skrócone, używane nawet w 2gim przypadku.
Godne jest jednak uwagi, że ~~nie tylko~~ (w tym przypadku) wyrażane są formy głoski nosowej zarówno przy ~~tej~~ ~~głosce nosowej~~.
W liczbie mnogiej ~~tej~~ tam samo co dziś była ~~odmiana~~ służyła odmiana.

2) Inne zaimki, odmieniające się przez rodzaje, przypadkowały się w sposób następujący:
gi (to samo co on) w liczbie pojedynczej na rodzaj męzki:
— iego l. go; jemu, mu; gi l. go; im, jim; im, jim.
Na rodzaj niji ki, je, miało dalsze odmiany tak jak rodzaj męzki.
Po rodzaju żeńskim, ja, ~~ta~~ zachowało się tylko w formie czasowej jej. Dalsze przypadki wszystkie, oprócz 4go jej, miały formę jednaką: iej l. ij.
W liczbie mnogiej, na rodzaj męzki gi, one, ~~nijakie je~~ żeński gi l. ie, nijaki ie, nie różniły się w dalszych wypadkach, które miały zakończenia z dawna ustalone.
(21) Iż się boicie boga, chwalcie gi.
(63) Nagle strzelał gi bóg (subito sagittabunt eum) i nie będą się bać.
(75) Znan w judeyskiej bóg, w Israel wielkie imię jego.
— Obiecujcie (t.j. obiecujcie czyli ofiarujcie) i napełniajcie gospodzie boga waszego wszyscy, ij około jego noście dary.
(124) Gory około ijch (jego) a pan około ludu swego.
(12) Przemogł jestm przeciw jemu.
(118) Zakon potoż mi gospodzie, drogę prawot twoich, i szukać ij (jej) będę wiernie.
(108) Bądź jemu (jemu) jako odzienie, im się (jim, t.j. którym się) odziewa.
(63) Motwili się bychą pokryli sidła, rzekli są, kto ujrzy ie (je).
— i trwały malutkich nazwały się tę plagi ich (jich) i rozniemogli się się przeciwo im (jim) wszystkie ich (jich).
(108) A ty gospodzie uczyniż jes ie (jee).
(ezech. Athan) Dzieło bodata jest ie (jee) duszia moja).
Co przymiotnik przyimkach, jak widać, zaimek osobisty gi pierwotnie nie zmieniał formy;

leż

* stanowiły oddz. przymiotnik; nie stanowiły mię, cię, się, co się tłómaczy tem, że się tylko w pierwszej części Psałterza.

leuż już z postępem języka wchodzi conformitate w na początku wyrazu. W skróce — wiele przyciągnięto je do przyimka.

(117) Bóg mój i pomocnik mój, i nadzieja będę (t. j. mieć) w niem.
— Żądze rozigrzą się jest od niego. Bo rozgniewał się jest na nie (na).
(117) Bo pomścił jestem się w niech (nich).
(149) Niesel się Izrael w niem, jenże uczynił ją.
(134) Podobnie będą im, iż czynią je, i wszystcy iż dbają w nie (na).
(106) Słomę, pławy albo płodzistą (położyć) w niepłodność przez złość przebywających
x w nią (nie).
(33) Błogosławiony mąż, jenże pan jego.
(5) Niechaj bóg zostań (t. j. opuścił) jego, na stopnie nań i potępnie ją. (Persequimini et comprehendite eum).
(7) I wstań gospodnie boże mój w katnię, jąż jest kazał. I przeń (propter eam) w wysokość" obejdzi.

3) Podobnie odmieniał się zaimek względny ji l. jeja. przyznanem iż lub że (znaczący to samo co który):

W liczbie pojedynczej:

(ją) iż, iże, albo jen, jenż, jenże.
(ja) jaż, jaże.
(je) jeż, ieże.
W liczbie mnogiej na rodzaj nijaki jaże.

W użyciu jednak tego zaimka postrzega się niejednaki syntaktyczna niezgodność".

(101) Lud, jenż stworzon, będzie chwalić gospodna.
(75) Wszytcy, iż (jeże) okolo jego noszicie dary.
(35) Samo upadli są, iż czynią niechcący.
(34) Przyjdzi jemu siedzo, jegoż nie wie, i ulapienia, jeż skryt, ułapi ji.
(33) Który jest człowiek, jenże chce żywota, miłuje dni widzieć dobre.

x (odpisywali się) nad obliczne mimo jenż, i upadli są w nie.

(31) Rozum ci dam i nauczę cię, na drodze tej, po jejże będziesz chodził.

(31) Nie bądźcie jako koń a muł, w ichże (gichsze) nie jest rozum.

(30) Kako wielkie mnóstwo słodkości twojej gospodnie, jejż (iejż) jes skrył bojącym się ciebie.

(7) Pogrążeni są ludzie w zapale, jejż są uczynili.

(26) Wysłuchaj gospodnie głos mój, imże (gimsze) jestem wołał ku tobie.

(7) Kiedy się powyższa ziemi, zaiego się ubodzy, tapijąc je w radach imiż (gimsz) myślisz.

(143) Błogosławiony lud, jegoż pan bóg jego.

(108) Będź jmu jako odźwienie, im się (gemsze) odźwiewa, i jako wierzbowa (t. j. pas) jąż się (gesze) pasze.

(145) Błogosławiony jegoż bóg Jakobów pomocnik jego, nadzieja jego w panie będzie jego, jenże uczynił niebo i ziemię.

(112) Kto jako gospodzin bóg nasz, jen (gen) na wysokości przebywa.

(113) Błogosławił im, że* się bojo gospodna.

— Ale my, iż (gesz) żyjemy jeszcze, błogosławimy panu.

(106) Odkupże mnie, iż (gesz) wykupiony są od gospodna, jeż (gesz) odkupił z ręki nieprzyjacielskiej.

(103) Smok ten, jenż (genż) jes stworzył na obłudzenie jmu, wszytko od ciebie czeka, by dał im karmę w czas.

(104) Pomnijcie dziwy jego, jeż (gesz) uczynił jest.

(103) Wstąpijcie góry i stąpajcie pola na miasto, jeż jest jes założył im.

(70) Bowiem ustawicznie pokoju mego, w jegoż (iegosz) jestem pewny, jenże jest chleby moje ...

(78) Pomsta krwie sług twoich, jejż (iesz) rozlita jest.

— Wylej gniew twój w pogany, iż (gesz) ciebie nie znali, i w królestwa, jejż (iesz) imienia twego nie wzywały.

x (142) Imno (imsze) mu, krzyż, po jejż.

x (113) (gesze)

(24) Wspomień miłosierdzia twoja gospodnie i zlutowania twego, jaż (jakż) od wieka są.

(78) Zamężcien bądź tajaniem twoim tych, jaż (jakż) od głupiego są wstręga dnia.

(Memor esto improperiorum tuorum, eorum quae a insipiente sunt tota die).

(142) Znamo (t. j. znajomo) uczyń mi drogę, po tejż tych (jej tu) bych chodził.

Do przyrostka ż lub że dodawano często jeszcze drugi przyrostek te.

(108) Jako cień, jenże te (gęste) mija, wzięty jesm, i wybit albo wypędzon jesm jako ta tytka (t. j. szarańcza).

(27) Usta (gęsto) mierzą pokój z bliźnim swoim, ale zła w sercach ich.

(34) Nie weselcie się nade mną, iżto się przeciwiają mienie zgłębienie.

Zaimek wskazujący (ten, ta, to) odmieniał się w sposób następujący:

W liczbie pojedynczej:

W rodzaju męzkim 1szy przypadek ten, w jakim. to: 6 albo przypadki jednakowo:
tego, temu, tego (u żywotnych) ten (u nieżywotnych), tym l. tem, tym l. tem.
W rodzaju żeńskim: ta; tej, tyj l. ty; tej; tyj, ty; tę (ta), ta; tej; tyj l. ty.

W liczbie podwójnej:

Na rodzaj męzki przyp: 1szy ta.

W liczbie mnogiej:

1szy: 2gi 4ty przypadek na rodzaj męzki i żeński ty, na rodzaj nijaki ta:
2gi przyp: na wszystkie rodzaje zarówno tych, 3ci tym l. tem, 6ty: jmy po.
odmiany wspólne tymi l. temi; tych.

(32) Czy boże na ty, iż się w bij.

(117) Kamień, jen są odrzucili budujący, ten uczyniony jest we głowę kąta.

(zamb. Athan.) A w tej (tyle) trojicy nie pierwy albo późniejszy:

— Ta jest wiara Krześciańska (Krzyżowiańska).

(117) Ta wrota pokój oczewisto (się) przeszły między prawdziwi wnidą w nie.

(22) Pręt twój i dopiec twój (virga tua et baculus tuus) ta jest nie nieszczęście.

W ten

(24) Wspomnień miłosierdzia twoja gospodnie i zlutowania twego, jaż (iżeś) od wieka są.

(75) Zamięcien bądź tajaniam twoim byth, jaż (iżeś) od stworzenia świata dnia.

(Memor esto improperiorum tuorum, eorum quae a b inimicis sunt tota die).

(142) Zrana (t. j. znajoma) uczyń mi drogę, po tejże (tejże) bych chodził.

Do przyrostka ż lub że dodawano często jeszcze drugi przyrostek to.

(108) Jako cień, jenże to (genże to) mija, wzięt jesm, i wybit albo wypędzon jesm jako ta bylka (t. j. szaranćta).

(27) Ziito (jedno) mieszą pokoj z bliźnim swoim, ale zła w sercach ich.

— [illegible] zgłobliwie.

Zaimek ten dopiero dawniej do zastąpienia zaimka który, wyrażając odmienny rzecz stosunek myśli:

(z jęz. b. Athan.) A iż (jeżeli) są Słowa czyniłi, pójdą w żywot wieczny (wekuyy), a którzy źle, w ogień wieczny.

(38) A gdzie które jest zbawienie moje?

(28) Który jest ten król chwały, gospodzyn mocny i mocny, gospodzyn mocny w boju?

(24) Który jest człowiek, jeden się boi gospodna, zakon ustawi jest [illegible] jemu na drodze jaż jest wybrał.

(38) Zajdzien uczyń mi gospodnie koniec moj. Jaczsta (czysta, t. j. liczba) dniow moich które jest.

(67) Jako płynie wosk, który płynie od oblicza ognistego, tako zginienie grzesznii przed oblicza bożego.

— ta jest wiara Krzestańska (krzyżestańska).

(117) Ta wrota gody sprawiedliwe (sic) [illegible] sprawiedliwi wnidą w nie.

(22) Drąg twoj i dopiec twoj (virga tua et baculus tuus) ta jest mnie uciesztene.

W ten

W ten sposób odmieniały się także zaimki: ony, onaczone, ów, owa, owe; sam, (jeden), żaden.

(107) W bodze użyczmy siły, a on w nice dzieście nieprzyjaciele nasze.

(99) Strzemy (t.j. przybytki) jego we dwale spowiadajcie się onemu.

(18) Wystawia onego z nieba świętego swego.

(94) Rozgniewan jestem był pokoleniu onemu.

(108) Ulżé będą, oni (ony). (Maledicent illi).

III. Odmiana imion liczbowych.

Niewiele zachowało się w Psałterzu florjańskim przykładów imion liczbowych. Dzieje się jednak, że podobnie jak w języku staro-słowiańskim, liczebniki główne, począwszy od pięciu aż do liczby dziesięć (dziesiąt, dziewięć), uważane były za rzeczowniki, i odmieniały się na wzór imion rzeczownych liczby pojedynczej rodzaju żeńskiego. Deklinacja i sama urabianie liczebników powyższych różniło się w wielu względach od dzisiejszego.

(67) Wóz boży dziesięciu (dziesięć) tysięcy więcej tysiącow weselących się.

(143) Boże, pieśń nową pieśń będę tobie, na psałterzu dziesięciu struny pieśń będę tobie.

(89) Dniowie lat naszych siedmdziesiąt lat. Ale za prawdę w mocnych (t.j. mocnych, zdrowych) ośmdziesiąt lat.

(118) Siedm kroć (siedem kroć) we dnie chwałę mówiłem jestem tobie.

(11) Trzykroć skruszone, niżeli trzykroć siedm kroć.

(94) W czterdzieści lat rozgniewan jestem był pokoleniu onemu.

Inne, mające kształt będźto rzeczowny, będź przymiotny, ustaliły z dawna swoję odmianę.

(81) Jeden za prawdę jako ludzie umrzecie, a jako jeden ze książąt padniecie.

(118) Jedno (zjedno) iż sakon twój myślenie moje jest.

(Szymb. Athan.) Jeden osobie, nie trzy (trzie) osoby; jeden syn, nie trzej synowie. Ale wszystkie trzy persony pospolicie (t.j. pospołu, zarazem) wiekuiście sobie są równe.

(104) Pomniał jest na wieki obrząd swój, słowa jéż rozkazał w tysiąc pokoleniu.
(Memor fuit verbi, quod mandavit in mille generationes).
(118) Dobrze mnie zakon ust twoich nad tysiący (tysięcy) złota i srebra.
(89) Sto tysiąc lat przed tobą oczyma twoima jako dzień wczorajszy.
(3) Nie będę się bać tysiąca ludu ostawającego mnie.
(90) Upadną od boku twego tysiąc, i dziesięć tysięcy od prawicy twoiéj.

IV. Odmiana przymiotników.

Pierwotnie przymiotniki i imiesłowy przymiotne miały za końcówki i odmiany wspólne z rzeczownikami. Za deklinacyą rzeczownikową przymiotników pozawalnie jeszcze występuje w wieku XIV — n. p.

(54) W domu bożu chodzita jestwa z przylubieniem.

Za rodzaj męzki najpowszechniejsza była forma przymiotników skrócona, to jest z końcową spółgłoską:

(36) Młod jestm (był) a już jestm się zestarzał.
(17) Z świętym święt będziesz.
— Pan (szew) jest gospodzyn i błogosławiony bog mój.
(73) Kamazuem bądź zabrania twego.
(34) Anioł gospodnow goniący je.
(45) Gospodzyn otci z nami, przyjemca nasz bog jakubow (iacubow).
(108) Jako cień, gdy idzie, minie, wzięt jestm a zabit, albo wyjęzdżon jestm jako komar.

I) Według rzeczownikowej zatem deklinacyi, przymiotniki męzkie i imiesłowy, tak w skróconéj formie, jako i pełnéj, (na y, i), miały:

A) w liczbie pojedynczéj:

1mo przypadek na rodzaj żeński na a, nijaki na o — n. p.

(117) Prawica panowa wzięła moc.
(44) Język mój trzcie pisarzowa rychło piszącego.

(156)

* (17) Święt jestm (jest) Pan Bog moj, Święty.
(119) Ty gospodzyn, gdy (Ty) jestm mężem, nauczy mię.

(136) Kako pieśń będziemy piewać pańską w ziemi cudzej?

(21) Bo gospodnowo jest królestwo, a on panuć będzie ludziom.

— Ze się boiście boga, chwalcie gi, i prostne sieńć jemu (jacobowo) stawiaie gi.

(56) Gotowo serce moje boże, gotowo serce moje.

(112) Będź imię jego błogosławiono od nineć aż na wieki.

(51) Ja wiem (t. j. obiecuję) jako oliwa owocująca w domu bożem.

(123) Wyszło stargane jest, a my wyzwoleni jesmy.

(Cant. Sal.) Położenie moje ciężkie (otyszko) jest i odmienione jest odemnie jako by przebytek pasterzow.

(36) Szukał jsm jego, a nie jest naleziono miasto (t. j. miejsce) jego.

(37) Istykanie moje przed tobą nie jest stryte.

(Cant. Am.) Łuczyszko mocnych przemożono jest. (Arcus fortium superatus est).

Świadomy biorąc w tym kształcie utworzyły odmianę słowa nieosobistą, która dotąd żyje w języku:

(39) W głowie Kniży pisano jest o mnie.

(11) Srebro ognieм wypławiono, trzykroć skuszono (probatum), oczyszczono siedmkroć.

Dalsze zakończenie rodzaju nijakiego na o, e, które potem utworzyło formę przysłówkową, jak n. p. mało, wiele, wysoko, daleko, było było w ów czas niedawnie brane, i miasto swojej deklinacyi.

Ze przypadek l. p. kończył się w rodzaju męzkim i nijakim na a; w żeńskim po twardych spółgłoskach zwykle na y, po miękkich na e.

(113) Ci oblicza gospodnowa ruszyła się ziemia.

(22) To jest pokolenie szukających gospodna, szukających oblicza boga jakobowa (iacobowa).

(60) Przewiodł jes mię, iże wstąpił jes sę nadzieja moja, wieża mocy od lica nieprzyjacielowa.

(117) Błogosławiony, który idzie w imię pańskie.

(105) Nie usłyszeli by głosu pęnowa.

(Ezech. (Ethan.)) Ani jem widział prawego odrzucona.

— Bog jest z osoby, albo z postawy oćcowy, przez wielki wyrodzon, a człowiekiem jest z osoby macierzyny na świecie porodzon.

— Zwierzchowany bog, zwierzchowany człowiek, od duszie rozumney i człowieczego ciała tego sze.

(105) I skupił je z ręki nieprzyjacielowy.

(106) Rozumie nánie, iż wybawienie tej od gospodna z ręki nieprzyjacielskie.

(22) Nie będę się bać złe, bo ty ze mną jes.

(137) Bo wysoki pan, a ziemna oglądza, a wysoka od daleka zrozi (Alias milia respicit, et alta a longe cognoscit).

(118) Bez mała (bezmała) stracity sy mię na ziemi ... (różni brzeja).

(93) Bo by bog nie podpomogł mie, przez mała (przezmała) przebywała by w piekle dusza moja.

(16) Gospodnie, od mała z ziemie rozdziel je w żywocie.

Że przysłodek w rożaju męzkim i nijakim był na ze; żeńskiego zakończenia nie (na ę) nie zachował sę żaden przykład w naszym Psałterzu.

(121) Bo tamo sy wstąpiły postacie, postacie panowy, świadectwo Izrael, wyznienie (?) imienia (ymaw) pańskiego (ad confitendum nomini Domini).

Za zapisaty forme zwatcz należy:

(v. 74) Dlacz będę boga jakobowy (iacobowi).

4ty przypadek w rodzaju męzkim i nijakim taki jak 1my, lub syntaktycznie według formy rzeczownika w męzkim rodzaju jak 2dy.

((an. Mazs.) Gospodzin, jako mąż bojujący, wraz faraonow i wojsko jego wrzucił jest w morze.

(31) Grzech moj[e] zwan[ie] ci jestem nieczysty.

(121) Weselił jestem się w tych, jeż mi są powiedziany, w dom panow pojdziemy.

(117) Wszytcy pogani obeszli mnie, a w imię panowo, bo pomścił się w nich.

— (gaminajce ogarniali są mnie, a w imię gospodnowo, bo pomścił jestem się w nich.

(6) Zbawiona mię uczyń przez miłosierdzie twoje.

(118) Ustał jestem ku tobie, zbawiona mię uczyń, abym bych strzegł kazni twoich.

(4) I wieczna jej dziwna uczynił gospodzyn świętego swego.

2di rodzaju żeńskim 4ty przypadek kończy się jednakowo na ą. Rzeczownego zakończenia na ę nie widać śladu, chyba w wątpliwej głoski nosowej (ǫ).

(132) Jako nade na głowę, jeż stopiła w brodę, brodę Aaronową.

(52) Wstało wzwiedzą wszytcy iż rzynią lichoty, iż żrą lud moj[ą] jako karmę chlebową.

(77) I uczynił nieprzyjaciele swoje w posładki, przekorę wielkiej (t.j. wielkiej) dał im.

5ty przypadek na wszystkie trzy rodzaje taki był jak 1szy.

(75) Od pokarania twego boże jakobow (iacobow) drzemali wszytcy.

(136) Dziewka babilońska nędzna, błogosławiony jimże oddam tobie oplatę twoją.

(21) Dostanie siemię jakobowo stawienie ji.

4ty Psal. g.: Radować i weselić się będę w tobie, i piać będę imieniu twemu bardzo wysoce", zastawania w miejscu 5te przypadka użyta forma przysłowkowa wysoce,

zapewne przez mylne zrozumienie tekstu (altissime za altissime).

Skrócone formy na rodzaj męzki, w 5tym przypadku, wymagającym większej dobitności, nie były używane.

Ów przypadek w rodz. męzkim i nijakim od najdawniejszych czasów kończył się na em lub ym (im), w czém zupełna jak dziś panowała dowolność. Forma ta do dziś dnia nie jest ustalona.

~~Na rodzaj żeński odmienne było zakończenie ą.~~

~~(77) Bojuć gospodnem w gródech i we głosie pielmowem.~~

(88) Objem Duchym twoim pomazał jeś gi.

~~— tedy mowił jest w mieniu świętym twoim.~~

~~(94) W lube nieście (ciężkiem) lubi się bydź.~~

~~(65)* Z kedzietem kazanem o Abiezrze bydź tobie mocy z kozły.~~

(8) Uczynił jest gi matem mniéj aniołow.

Też rozumieć o przymiotnikach w formie przydawkowej używanych rzadziéj, w formie przydawkowej w zastąpieniu przysłówkowém, jak n. p.

(8) Uczynił jest gi matem mniéj aniołów.

Na rodzaj żeński odmienne było zakończenie ą.

Ów przypadek we wszystkich rodzajach pierwotnie kończył się na e. Jest to jeden z najdawniejszych form językowych.* Wyjątek w jéj miejsce wchodziło już na rodzaj męzki i nijaki, bez stałego rozróżnienia, za końcówkę &c. 7go przyp. na ym l. em (w ostatnie zgłoski) i, na rodzaju żeńskim na powszechne na ej.

(19) Ci na wozoch, a ci na koniech, ale my w imieniu gospodniowie.

(121) Bo tamo są siedzieli stolcowie w sądzie, stolcy nad (?) domu dawidowie. (dawydowe).

(111) W pamięci wiekuje (wekuye) prawy będzie.

* Zakończenie ów przymiotnika w 5tym przypadku w rodzaju męzkim i nijakim w dzisiejszym języku.

* (65) Z kedzietem kazanem o Abiezrze bydź tobie mocy z kozły.

(74)

(74) Jego poniża, a onego powyższa, bo kielich w ręce gospodniowie, wina
pełnego. (Calix in manu Domini).

(91) Orszepieni w domu bożem, w trzemiech (w przysłowiu: w przybytku) do-
mu boga naszego kwitć" będą. (76) Gospodzin w kościele świętem swojem.

(77) Pojcie gospodna w głosiech i we głosie psalmowem.

(73) Położyli ty znamiona swa, a nie poznali ich jako w wyjściu na
wysoce (in exitu super Summum).

(108) Będźcie dni jego w małe, a biskupstwo jego weźmi iny.

(24) Dusza jego w dobrze przebywać będzie.

(55) Wszytki myśli ich we złe.

W liczbie podwójnej:

1ma przyp: na rodzaj męski kończyć się na a; w żeńskim i wyjątkiem na e —
2ie i 7my przyp: miać wspólne zakończenia na u — 3ie i 6ty nie rostawiły żadnych
przykładów — 4ty i 5ty być takie jako 1sze.

(130) Łanie, nie jest powyższono serce moje, ani wyniosłe jesta się oczy moje.

(118) Cudnate jesta oczy moje w słowo twoje (Defecerunt oculi mei i elo-
quium tuum).

— Ręce twoi gospodnie uczyniłesta mnie i stworzyły jesta mnie.

(87) Oczy moi mdlesta byłe przez ubóstwem.

(113) Bałwany poganów srebro i złoto, dzieł rąk człeczych.

Zastanowia w Psal. 18 wyrażenie:

"Prawdzie bożej (boszej) prawe weselące serca, światła boża świata oświe-
cająca oczy." (Lex Domini immaculata (sic) convertens animas &c.).

Miałby to być liczby podwójnej przypadek 1my: ale liczba podwójna w tem miejscu
nie służy, i w textcie łacińskim czytamy: lex Domini.

(84) Ty[ch] mnie jest w milczeniu [illegible]
(34) w Psalmie siedmdziesiątym (septuagesimo) kaleki się [illegible]
(21) w psalmie dwudziestym pierwszym (vigesimo primo) [illegible]

W liczbie mnogiej:

Nom przyp: na rodzaj męzki Kończy się na i, a w formie rzeczownej na y lub e.
Żeński miał za Kończenie y lub e; wyjąki a lub y.

(69) Obleczeni są baranowie owce, i pastwiska będą oplecione zyta.
(Cant. Habac.) Nakłonione są pagorki świeckie (swiecky) od dróg ku wieczności jego.
(118) Są bo sądowie twoi weseli.
(135) Chwalcie pana panow, jeno czyni dziwy wielki sam.
(36) Bo ramiona grzesznych złamane będą, ale prawe pocwardza gospodzyn.
(77) Niech ich świeci ogień, a dziewice ich nie są opłakane (oplakane).
(103) Kako wielbiony (welbyony) są dzieła twoje gospodnie.
(104) Lenię Abrahamowo słudzy jego, synowie Jakobowi wybrani jego.
(31) Błogosławieni, ichże odpuszczony są bezbożności i ichże potrzeby (pozrzeby) są zgrzechy.
(138) Nie jest się utaiła usta moja od ciebie.
(65) Mowcie boga, kako groźna są dzieła twoja gospodnie.
(103) Nalezona będą dwa polna.
(7) Zadżony będą ludzie przed obliczym twoim.
— Nie boga przed obliczym jego, pobrudzony są drogi jego we wszelaki czas.
— Odjęty (odiati) będą sądowie twoi od oblicza jego.
(17) Zatrzenia gor zamazona są i porusżona są, bo rozgniewał się jest na nie.
~~(33) Oczy gospodzyn na prawe, a uszy jego ku prośbie ich.~~
(32) Słowem bożym niebiosa są stwierdzona (serwerdzona).
(34) Zgromadzony (zgromadzoni) są na mię bezpiecznie, a nie wiedzieli jedno.
(37) Bo strzały twoje wklęsły (wklesli) są w mię.

x (125) W tem są wszystkie postawienia [illegible] pewne.

(45)

(6) Uzdrow mię gospodnie, bo zamącona są wszytki kości moje.

(45) Przeto nie będziemy się bać, gdy się będzie mącić ziemia, i przenesione (przenesione) będą góry w serce morskie.

(44) Przyniedziony (przyniedzione) będą królowi dziewice, bliznie ii przyniesiony (przyniesione) będą tobie.

~~(72) Napełniona będzie usta moja chwały twej~~

(108) Kolana moja zatrwożyły się od postu.

(68) Stowa tych przemogły się nad nami.

~~(28) Podźnijmijcie się wrota wiekuja, a wyńdzie król chwały.~~

~~(68) Dziwny (pewne) będzie oczy ich, bychmy nie widzieli.~~

~~(133) Owa niech błogosławione panuje wszytkiej ziemi pomoc.~~

(Symb. Athan.) Jeden duch święty, nie trzy (trzej) duchowie święty.

× 4ty przypadek kończy się w rodzaju męzkim i żeńskim pospolicie na y (i) lub is formie rzeczowej na e, w ńjakim na a; wkolatko nie wszędzie tego tak może rozróżnionego rozejść.

(105) Zbawiony uczyń nas gospodnie boże nasz, i zbiory nas z pogan.

(7) Prawa pomoc moja od boga, jenże zbawiony czyni mające prawe serca (qui salvos facit rectos corde).

(71) Odpuści ubogiemu i niedmiejącemu (t. j. ubożeniu) a dusze ubogich zbawiony uczyni.

(16) Dziwna uczyń miłosierdzia twoja, jenże zbawiony czyniesz prawe mające w cię. (Mirifica misericordias tuas, qui salvos facis sperantes in te).

(76) Wybawił jes w ramieniu twojem lud twój, syny jakubowy (jacobowi) i josefowy (josefowi).

(105) Kto może będzie mocy gospodnowy (potentias Dei).

(70) Bo nie poznał jesm pisma, wnidę w mocy gospodnowy.

(78) Gospodzyn wie myślenia ludzka, yż bo próżna są.

× 4ty przypadek kończy się w rodzaju męzkim i żeńskim pospolicie na y (i) lub is formie rzeczowej na e, w ńjakim na a; wkolatko nie wszędzie tego tak może rozróżnionego rozejść.

(6) Uzdrow mię gospodnie, bo zamącona są wszytki kości moje.

(26) Dzierż wiedzieć dobra boża w ziemi żyrujących.

(11) Żytadzi gospodzyn wszystka usta boża (t.j. książe).

(138) Cna ty panie pernat jes wszytka pośliwnica i stara (nowiśtima et antigua).

(15) Jawny jeś mi uczynił drogi żywota, napełnisz mię wesela z twoim oblicznym rozkoszy.

Ctv przypadek l.m. kończył się na inna l. ymna.

(137) Przed oblicznym albo ozdyma anielskima bęcę gzte" (t.j. grać).

(108) A pamięć wroni się lichota ócców jego przed ozdyma gospodnowymna.

Natrafia się jednak na zakończenie imi:

(148). Młodzy i dziewice, starzy ze młodzimi (młodzymi) chwalcie imię pano
no.

"Sie zachowały się wreszcie formy rzeczowne innych tej liczby przypadków, które zaś
powtarzają już nowa, w dzisiejszym języku utrzymująca się odmiana."

II. Wreszcie jednakże przymiotniki w swoich odmianach poczęły oddalać się od rzeczowników, i przyjmowały nowe formy, tworząc w miejsce rzeczownej inną właściwą sobie deklinację, która się później upowszechniła, i obecnie w języku panuje.

Według tej nowej deklinacyi, Ctv przypadek l.p. na rodzaj męzki i niejaki kończył się na ym, lub im i dorabiał i bez zatrzymania rodzajów; w Ctym przyp: l.m. na wszystkie trzy rodzaje miał za kończenie ymi, i imi. ~~Obie te formy występowały obojga dobrze jasno~~ ~~w tej ostatniej~~ się jednak nie ustaliły.

(17) I zmniejsz ją jako proch przed oblicznym wiatrowym.

~~(24) A byśh przebywał w domu bożem (bożym) na wieczne dnie~~

~~(24) Uczebia chwała moja w kościele wielkiem (wielkim).~~

(4) Synowie cudzołożnic, dokąd to ciężkim (ciężkim) sercem?

~~(10) Gołębica w kościele świętem swojem~~

(65) Krolmy w radzie nad sługy ludzkimi.

(102) A prawda jego nad synmy synowymi.

(7) Siedzi we skrytej z bogatymi w tajnicach, by ubił przezrzennego.

(7)

x Zmiękczenie wchodzi się i tu do dawnej formy.

(7) Stwarty swoje gorącością nakynił jest.

III. Na ten sam sposób, jak przymiotniki, odmieniały się także zaimki: mój, twój, swój; nasz, wasz, czyj, it.d. które miały podobnież dwojaki dokliczący, rzeczowny i przymiotny.

(13) Niech jest szalony na sercu swojem: nie boga.

(9) Weselić się będą we zbawieniu twojem.

(7) Wstań gospodnie w twojem gniewie.

(6) Postawiał jestem między nieprzyjaciely moimi.

(120) Podźwignął jestem oczy moi na góry.

(17) Jemże usty rzecz mają ku bijowi.

(57) Ręce twoi umyją we krwi grzesznego.

(3) Dostała mię moc moja, i śmierć oczu moju.

(5) Aniż przebywać będę niepewny przed oczyma twyma.

(118) W sierey (sierczy) moim skrypt jestem słowa twoja.

(140) Przeszpiej modlitwa moja przed oczyma moima.

(76) W dzień zamarła mego szukał jestem rzekoma moima a nocy przeciwko jemu.

(131) Ale dam sen oczyma moima, a powiekam moim drzemanie.

(43) Boże, uszyma naszyma słyszeli jesmy.

(50) Nauczy liche drogam twym.

— Serce czyste stwórz we mnie boże, i ducha prawy odnowi we trzewiech (czrzewiech) mych.

(19) Miłosierdzie twe przed oczyma mymi.

(30) W ręce twoi gospodnie polecam duch moj.

(101) Bo zeszli są jako dym dnioviá moi.

— Na początku ty gospodnie ziemię założył, a dzieła rąk twoju są niebiosa.

(49) Bo moja są wszystka zwierzęta lasów.

(118) Jako słodko gardłiczkom mojem mowy twoje.

(73) Założyli znamiona swa, a nie poznali są jako w wyściu na wysoce.

(47) Położnie serca ważta we złej.

× (144) Illuminuje (t.j. oświeca) oczy moje (twoje).

(128) Częst. wybijali mię ode młodości moję (mogyę).
(30) Bog moj jes ty, w ręku twoju sroczyńa moje.
— Odrzucon jestm od oblicza oczu twoju.
(101) Bo wezrał jest z wysokości świętej swe.
(34) Zgrzytali ię na mnie zęby (zoby) swymi (swimi).

Wszytek l. wszystek, i wšky, dochowały cechę kształtu rzeczownikowego:
(42) Gdy mowią mnie po wszytki dni, gdzie jest Bog twój?
(37) Gospodnie, przed tobą wszytko żądanie moje.
(6) Zapalają ię i zamęczani będźie wszystcy nieprzyjaciele moi.
— Usiłował jestm w mojem płaczu, myć będę po wszytki nocy łoże moje.
(32) Bo prawe jest słowo gospodnowo, i wszytka dźiała jego w wierze.
— Z nieba wezrał gospodzyn, widźał jest wszytki syny ludzkie.
(6) Zamęczony ią wszytki kości moje.
(102) Błogosławcie pana wszyćka (wšzyćka) dźiała jego.
— Błogosławcie panu wszyćki (wšzyćki) siły jego.
— Jeźi ię zlutuję nade wšćemi (wšćemy) lichotami twymi, jenże nedrawnyję wszyćki nie-
× moj twoje.
(144) Błogosławcie ję bożyćki nade wšky ziemi.
(174) Bliźm jest gospodźina wšćem wzywającym go w prawdźe.
(17) Bog moj — zaščytca (l. j. obrońca) jest wšćech pręjących mń.
(118) Na drodze świadectw twoich kochał jestm ię jako we wszechem bogactwa (sicut in omnibus divitiis).

V. Stopniowanie przymiotników i przysłówków.

Stopniowanie przymiotników i przysłówków było już od czasów najdawniejszych ustalone.
I. do tematu przymiotnika, × stopnie ~~wyższy~~ wyższego przydawano šz, ale z poprzednią eufoniczną zgłoską ej. W przysłówkach zgłoska ej niekiedy w skróconej formie na e, była także cechą stopnia wyższego.

× na oznaczenie stopnia wyższego

(18) Zdziejstwa nad złoto i nad kamień drogi barzo, i stadziejsza nad miod i nad plastr stredz (super favum).

(98) ~~Gospodzin + Syon wielki i wyższy nade wszemi ludźmi.~~

(106) I na stolcu starzejszych chwalcie ji.

(Symb. Athan.) Slowien ocza podług bostwa, mniejszy ocza podług człowieczeństwa.

(85) I wytargł jis duszę moją z piekła niższego (niższego).

(61) Nie poruszon będę więcej.

(Symb. Athan.) Nie pierwy (pirwy) albo posledzej.

(119) Gorze mnie, iż przebyt mój przedłużył się jest.

(Symb. Ath.) Napełnieni pirwej (pyrwszej) za ollebami są się posadzili.

(102) I nie potrwa więce (wyszke) miesta twego.

(~~Symb. Athan.~~) ~~Nad stworzeni rozmaite jistwa~~

II. Stopień najwyższy był albo taki jak pierwszy, z dodaneni przyszłościami lub inszemi o-
Kreślitkami, wyrażającemi stan rzeczy lub. Ji przyniesta; albo przyszłość z tesknością nań lub na.

(17) I przyniesł jest z nieba gospodzyn, i wszech najwyższy dał jest głos swój.

(33) Smierć grzeszących nagorsza.

(56) Nadzieć będę ku bogu nawyższemu (nawyższemu).

(91) Ty zaprawdę najwyższy na wieki gospodnie.

(115) Oświęcił jest przebytek swoj nadwyższy.

(96) Bo ty jes gospodzyn najwyższy nade wszą ziemią.

(20) Bo krol pewa w gospodna, a miłosierdzia najwyższego nie będzia poruszono.

(44) Opasży się mieczem twoim na lędźwie twoje najmocniejsze.

(Symb. Athan.) Równie jest i wszechpiszna na górze dziedzictwa twego, na twarzowszego przybytku twojego.

(7) I pieć będę imienia gospodna najwyższego.

(112) Wysoki nade wszemi pogany gospodzyn, a na niebieskich stawa jego.

* Wyższy gospodzyn od wszystkich

(Symb. Athan.) Nad stworzyć rozumieć jestm, cie kaźni twoich strzedz jestm.

— Nade wszytki narzone (?) (?) (? nażące) mię rozumieć jestm.

— Nad nieprzyjacioły moimi mądra jes mię uczynił.

(112) Wysoki nade wszemi pogany gospodzin.

Niekiedy zamiast stopnia najwyższego używany był stopień wyższy, podobnież z wyrażeniem jednostajnem znaczenie rzeczy lub. jej przymiotu — n. p.

(98) Gospodzyn w Syon wielki i wyższy nade wszemi ludźmi.

V.

Słowo i jego odmiana.

(Czasowanie).

W budowie ówczesnej mowy najwydatniej występują formy konjugacyjne, jakkolwiek te w niektórych słowach nie były jeszcze ustalone. Dłuższa niż w dzisiejszej polszczyźnie liczba czasów, różne rodzaje innych słowń, i ich odmiany, z których nie wszystkie żyją jeż dziś w języku, kształtowały w wieloraki sposób mowę, nadając jej właściwe cechy wieku. Oktrom różnic bowiem zachodzących między słowami jednostkowemi a czynnościowemi, czasem niedokonanym a zaprzeszłym tak niedokonanym jak i dokonanym, były jeszcze dwa czasy w dzisiejszej polszczyźnie nieznane: tak zwany aoristus i czas przeszły niedokonany względny.

1) Przykłady aorystu:

(7) Acz jestm się wracał opłacającym mnie zła, dostojno jest, bych zpadł od moich nieprzyjaciół próżnych. (Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis).

(34) Sądzi mię podług prawdy twojej gospodzie, boże moj; abychą się nie radowali nade mną.

(9) Postaw gospodzie zakonanosćią nad nimi; iż bychą wiedzieli pogani cz ludzie są. (Constitue Domine legislatorem super eos &c.).

(90) Anielom twoim bog karał o tobie, bychą strzegli ciebie.

(50) Bych lub był przed bogiem w świecie żyrzych (Ut placeam coram Deo in lumine viventium).

(66) Boże zmiłuj się nad nami, abychom poznali na ziemi drogę twoję.

(77) Bychu (bicho) nie byli jako ociecowie ich, pokolenie złe i przegarzające. (Ne fiant sicut patres eorum, generatio prava et exacerbans).

— I kusili go bogu w sercach swoich, abychu prosili karm duszam swoim. (ut petierat cibos animabus suis).

(118) Otworzy oczy moi, bych nie widzieli próżności (Averte oculos meos, ne videant vanitatem).

(105) Zbawiony uczyń nas gospodnie, bychom chwalili albo spowiedali imieniu świętemu twemu, i radowali bychom się w sławie twojej. (Ut confiteamur nomini sancto tuo, et gloriemur in laude tua).

(119) Był jestem pokojen, gdy mołwich (mołwych) im. (Eram pacificus, cum loquebar illis).

(Symb. Athan.) Bądź serce moje niepokalane w prawotach twoich, abych nie zaśroman (ut non confundar).

(29) Aby piała tobie sława moja, abych nie skłonszon, gospodnie boże moj. (Ut cantet tibi gloria mea et non compungar).

(50) Dobrotliwie uczyń gospodnie w dobrej woli twej cyon: aby sprawiony mury jerusalemskie (ut aedificentur muri Jerusalem).

Formy bych, bychu, bychom, abychom, połączone z imiesłowami, tworzyły (i.k. później by, aby, żeby) tryb życzący, życzący lub warunkowy. Same przez się zakończenia oznaczały wyraźnie czas przeszły.

U Czechów widzi się po dziś dzień w tem samem znaczeniu bych, byś, bychom, byšta i t.d. jak u nas przed wiekami było.

2) Czas przeszły niedokonany względny.

(104) I nie biesze (beše) w postaciach albo w pokoleniu ich niewiary. (Et non erat in tribubus eorum infirmus).

(77) Jesmże karmie ich biechą (bechą) w ustech ich, a gniew bóży wstąpił na nie (Adhuc cibus eorum erat in ore ipsorum &c.).

(121) Dla braci mojej i bliźnie moje mołwach pokój o tobie. (Propter fratres meos et proximos meos loquebar pacem de te).

(98) Wzywali ty gospodna, a on wysłuchawa je, we słupie obłoku mołwiąsze (mołwasze) k nim. (In columna nubis loquebatur ad eos).

(77) Gdy zabijeć [illegible] je, [illegible] szukachą jego (Cum occideret eos, quaerebant eum).

(101) Wszyscy dnia przegadzali ty mnie nieprzyjaciele moi: a iż mię chwalechą, przeciwo mnie przysięgachą (qui laudabant me, adversum me jurabant).

(80) Świadectwo o Józefie położył ono, gdy wyszedł z ziemia Egipta; języka, jegoż nie znał, usłyszał (linguam, quam non noverat, audivit).

(68) Przeciwo mnie mołwili ty, iż siedzieli we wrotech, i we mnie śpiewachą (śpiewachą) iż ty pili wino (in me psallebant, t. j. przeciw mnie).

(128) A nie wzdli ty, iż to mijachą (qui praeteribant).

(61) Usty swymi błogosławiachą, a sercem swym pokliniachą. (Ore suo benedicebant, et corde suo maledicebant).

Z to najstarszy, najwięcej formy ostatowania polskiego; znajdowały się z pewnemi odmianami we wszystkich językach słowiańskich. Czytamy n. p. w starocerkiewskim języku:

Bieše drugŭ knęz zalabostĭ
ten imieše cors jedinu,
tada nadiu sbirna bieše.
(Rękop. Kwiłow.)

I w Słowie o pułku Igorowje:

Bieła

„ Bissa sja Leń (bili się Dziń), bista sja drukyj, tretiacho dni padosta stjazi Khorevy" (pułk z Ztandary Igora).

„ Bojan bo wieszczij a szcze komu chotiaszte pieśń tworiti, tohda pasztezaszt desiat sokołow na stado łabedzij."

Ale jak greckie aorysty, zdaniem niektórych, nie wielkiego były ~~ilyłka~~ użytku, tak i nasze, z tej zapewne przyczyny, wcześnie z nowy wypadły. Miek XIII przekazał nam je tylko w ułamku, i nie są nam znane ich zakończenia na wszystkie osoby i liczby.

Imiesłowy szczególniej, główna podstawa czasowania, bo w starodawnej słowiańszczyźnie imiesłowami były czasy przeszłe, obszerne miały użycie. Przybierające rozmaite kształty, rzeczowne, przymiotne, przysłowkowe, mogące się przyłączać formować od słów dokonanych i niedokonanych, przechodnich i nieprzechodnich, służyły dogodnie do wyrażania rozmaitych względów i stosunków myśli. Tak:

1. Imiesłów czasu teraźniejszego objawiał się w trojakiej postaci: w kształcie rzeczownika, przymiotnika i przysłowka.

2) Dawniej, niżeli odmiany, zachował był z pierwotnych odmian tylko za końcówkę pierwszego i czwartego przypadku na ąc, tworząc w tej formie składniki dla nas szczególnie już nieużyteczne i nieurozmaicone — n.p.

(36) Mład jesm (był) a już jesm się zstarzał, ani jesm widział prawego odrzucona, ani ciemię jego szukające chleba (nec semen ejus quaerens panem).

(48) Nie będzie widzieć potępienia, gdy będzie widzieć umierające mądre (cum viderit sapientes morientes).

(57) Zaiste jest bóg sądzący je na ziemi (judicans eos in terra).

(69) Odwróćcie się rychło zapalając się, iż mowiły mnie ej ej. (Averantur statim erubescentes).

(105) Mijając przeniesioni (przeniesiony) będźcie dymowie jego (Mutantes transferantur filii ejus).

(100) Chodząc po drodze niepokalanej, ten mi służył. (Ambulans in via immaculata hic mihi ministrabat).

(30) Jako ranieni śpiąc w grobiech, iżkie nie jest pomięcenia więcej. (Sicut vulnerati dormientes in sepulchris &c).

Na uwagę zasługuje przykład użycia imiesłowu tego Ustawu zamiast trybu bezokolicznego:

(126) Prędko[ść] jest wam przez światłość wstając (Velox est vobis ante lucem surgere).

Zwrotki postępowano się nim i przysłówkowo, jak w dzisiejszej składni, n. p.

(17) Chwaląc wzowę gospodna.

(68) Ubiłował jestm wstając.

(49) Siedząc przeciw brata twemu mówił jes.

2) Ten sam imiesłow w Ustawie przymiotnika odmieniał się jak wszystkie przymiotniki przez rodzaje, liczby i przypadki, n. p.

(71) Zstąpi jako dożdż w runo i jako kropie kapiące na ziemię.

(83) Ku kapiący gospodna nie omieszkrani będą wszego dobrego.

(164) Pokój wielki miłującym za ton twój, a nie jest pośmiewanie.

(33) Bojąc się gospodna wszyscy święci jego: bo nie ubostwa bojącym się jego. (Non est inopia timentibus eum).

(77) On za prawdę jest miłosierny, zlutujący będzie grzechom ich...

(7) Straty swoje gorzejącemi uczynił jest.

Niestałemi zaś użyany był niekiedy w znaczeniu biernem:

(65) Błogosławcie pogrzebie boga naszego i słyszany czynić głos chwały jego (auditum facite vocem laudis ejus).

(92) Świadectwa twoja wierzące uczynita się są bardzo (testimonia tua credibilia facta sunt nimis).

Było to nieumiejętne naśladowanie trzeiny, podobnie jak w tłumaczeniu przez tenże imieniosłów tak zwanego futurum periphrastycznego, n. p.

(70) Aliż zwiastuje ramię twoje pokoleniu wszelkiemu, jak przychodzące jest (generationi, quae ventura est).

3) Przysłowkowe wreszcie używany, miał dwojaką formę: na ę (ą) i ęcy (ąc) w obydwóch formach nieodmienny. Jak od najdawniejszych czasów nie rozróżniano w nim przypadków ani rodzajów.

(134) Wywodzę błotki od końca ziemie, błyskawice w deszcz uczynił. (Educens nubes ab extremo terrae etc).

(101) Ty wstawę zmiłujesz się Syon. (Tu exsurgens miserebéris Syon).

(39) Czekając czekał jestem gospodna, i usłyszał mię. (Exspectans exspectavi Dominum, et intendit mihi).

(146) Przyjmuje świecne gospodzyn, ale uśmierzając grzeszne aż do ziemie ... (Sublevans mansuetos, humilians autem peccatores).

(112) Podwodzący od ziemie niedostatecznego, a z gnoja wznaszając ubogiego. (Suscitans a terra inopem, et de stercore erigens pauperem).

(z grob. Abkaz.) Zwierchowany (t. j. bóstwaty) bog, zwierchowany człowiek, od dusze rozumne i człowieczego ciała sąc (sącz).

Za końcowe przysłówkowe ący, ęcy, pozostało jeszcze do naszych czasów, bez najmniejszej w uściech ludu (n. p. zrobiąc co niechcący, stojący l. stojęcy).

4) Nieforemnością dziś wydaje się imiesłów ten formowany niekiedy od słów dokonanych, n. p.

(27) Głos z boży połamujący cedry.

(103) Znaczący góry z wysokości ich (rigans montes).

(125) Idą chodzili i płakali, ale przyjdą przyjdą z weselem).

(8) Uczynię (t.j. uczyniąc) albo budując Jerusalem gospodyni, rozproszenia Izraelskie zbierze (Aedificans Jerusalem Dominus congregationes Israel).

(34) Wyterguje potrzebującego z ręku mocnych jego (eripiens inopem).

(104) Dałtcię - tobie dam ziemię Kanaan.

II. Imiesłów bierny czasu teraźniejszego, dawniej od wielu słów formowany, jak n.p.

(142) Znamo (t.j. znamy, t.j. znajomy) uczyń mi drogę, po jej ... bych chodził.

(102) Znamy (t.j. znajomy) uczynił drogi swoje Mojżeszowi — (Notas fecit vias suas Moysi) i t.p.

ze stałej formy języka już wcześnie przeszedł do przymiotników, za jakie uchodzą dziś: widomy, takowy, oromy, i t.p.

III. Imiesłów czynny czasu przeszłego, dwojaki był, na ł, ni, lub na szy; w obu zakończeniach odmieniany.

1) Pierwszy, który służył do określenia rzeczownika, albo do składu czasów dokonanych, przeszłego i przyszłego, miał zakończenia przymiotne, (tupe zgnił, t.j. ty) i mógł się formować nawet od słów nie przechodnich, co nie mało przyczyniało mowie zwięzłości i mocy — n.p.

(118) Omdlała jest we zbawieniu twojem dusza moja (Defecit in salutare tuum anima mea).

(6) Obrzekni i zaplonęli (t.j. zawstydzeni) będźcie bardzo rychło.

(118) Omdlele jesta oczy moje w słowo twoje. (Defecerunt oculi mei in eloquium tuum).

(130) Panie, nie jest powyższona serce moje, ani wzniosłe jesta się oczy moje (neque elati sunt oculi mei).

(118) opowiadać będę się tobie w prawości serca swego, ile zwykł jestem sądy prawości twoje (quod didici judicia justitiae tuae).

(119)

(119) ~ straty mocnego ostre, z względem popuszczałym (cum carboribus desolatoriis).

(101) By rozwiązał tyry zabitych albo zginałych (filios interemtorum).

~~Jeszcze Rej (w tym punkcie sztuce) miał przypisał i przemieszał rzeczy~~

2) Drugi na ~~w~~ l. 24 podobnego użycia, pierwiastkowe odmieniał się przez rodzaje, liczby i przypadki; lecz z dawna już zatraciwszy swoją odmianę, już w wieku XIV. miał tylko sam przypadek Jmą na szy, i w tej formie pozostał jako przysłówkowy i nieodmienny. Zaś imiesłów na szy wyraża tylko słowność albo różność czasu, dawniej wyrażał nadto stan rzeczy albo czynności.

(84) Boże, ty obrocziw się ożywisz nas. (Deus, tu conversus vivificabis nos).

(70) Rozmnożył jes wielmnostwo twoje, a obroczeń się uweselił jes mię (et conversus consolatus es me).

(Łoboz.) Ale ja wyjdę od niego nieuk, nieuść jistwu głowę jego, i odjąć jestu przekleństwo od synów Izraelskich.

(16) Porzuciwszy mię tedy obstąpili są mnie (projicientes me nunc circumdederunt me).

Mieli z dawna także sam imiesłów Czasu w swoim języku, i dotąd go używają, jak n.p. (w bajce Puchmajera Slimák a vejce):

Toto řekl a spěšně dav se w skoky,
Stanul w pilaště —
Právě w čas, a vyskočiv a potýchajíc,
Dosmo však se žene po šnecka.

Jeszcze w starożytniejszej formie zachował się w pieśni Labuszy:

Wsta Labusza z otaia złata stola — (t. j. wstawszy Labusza z ojcowskiego stołca szyje trzy).

Czas przeszły dokonany składał się z imiesłowu czynnego czasu przeszłego na T lub N, i słowa posiłkowego być, które zawsze po nim całkowicie dokładano. Była to forma czasowania

odwiedzony

odmienna, znajdowała się w języku staro-słowiańskim, i miały ją inne języki słowiańskie.

Przykłady:

Ja jestem śpiał i naśpiał jestem się, i wstał jestem, bo gospodzin przyjął mię.

(36) Strzegł jestem ją, a nie jest nakrzywiono miasto jego.

(30) Tego dla wysłuchał jest głos prośby mojej.

(52) Rzekł jest głupi na swojem sercu: nie boga (t. j. niema Boga).

(59) Napoił jest nas winem skruszenia (potasti nos vino compunctionis).

(64) Nawiedził jest ziemię i upoił jest ją.

(118) Jenoszka jestem ja i potępiony, prawot twoich nie zapomniał jestem.

(68) Przeciwo mnie mówili się, iż siedzieli we wrociech (adversum me loquebantur).

(105) Zapomnieli się skutków albo dział jego, nie chowali się rady jego.

— I żądali się żądze na pustyni (et concupierunt concupiscentiam).

(129) Wyhon wod wyszedłe jesta oczy moje, iże nie strzegłe zakona twego (Exitus aquarum deduxerunt oculi mei).

(54) Z domu bożym chodziła jestwa z przyjaciołmi.

(64) Siedział jestem w ciemności piekła (in tenebris).

(63) Bo naostrzyli się jako miecz języki swoje.

(54) I rzekł jestem: kto mi da pierze jako gołębicy, a poleczę i odpoczynę.

(17) Bo się wzmogli na mię (quoniam confortati sunt super me).

(106) Błądzili się na pustyni bez wód, drogi miasta przebyta nie nalezli.

(1) Błogosławiony mąż, jen jest nie szedł po radzie niemiłościwych i na drodze grzeszników nie stał jest, i na stolcu nagłego spadnienia nie siedział jest.

Wzorzaka w Psałterzu floryańskim napotykamy już ślady tworzącej się formy ściągniętej — n. p.

(38) Oniemiał jestm, zemścżon jestm, iż niberatesm od dobrych (et silui a bonis).

(19) Oni obżorowali sa, się i padli, ale my wstali jesmy i wsztonilišmy się (et erecti sumus).

(43) To wszystko przyszło jest na nas, ane smy zapomnieli ciebie.

(117) Błogosławiłišmy wam za domu panowa.

(105) Zgrzeszyli jesmy iż otcy naszymi naszymi, po krzywdzie smy uczynili.

W trzeciej osobie liczby pojedynczej i mnogiej opuszczane jest bywa często słowo positkowe, jako n. p.

(77) Rozdarł opoką na puszczy i napoił je. Przeniosł wiatr z nieba i t. d.

(104) Rozdarł opoką i popłynęły wody, poszły sa po suszy. rzeki.

— Postaw przed nim męża w sługę. Postawił ji panem domu swego. I rozmnożył lud swoj silno. Rzekł i przyszła robactwa. Obrocił wody ich w krew i pobił ryby ich.

(134) Wszystko, cokoli chciał, uczynił pan na niebie i na ziemi, w morzy i we wszech głębokościach.

W ten sam sposób tworzy się i czas zaprzeszły, i używany był jak dziś w trybie oznajmującym, warunkowym i rozkazującym — n. p.

(54) Bo by mię był pokłął nieprzyjaciel, cierpiał bych był owszem. (Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique).

— Aby ten, jako jenże mię nienawidził, na mię wielikie rzeczy mowił, zkryć bych się był mogł od niego. (Etsi is, qui oderat me, super me magna loquutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo).

(93) Bo by bog nie podpomogł mię, prze mała przebywała była w piekle dusza moja.

(80) Za nie snadź nieprzyjaciele ich ubodzy byli byli, i na zamczyska je posłał byli byli ręką moją.

— Czas przyszły dokonany wyraża się przez słowa dokonane, mające formę czasu teraźniejszego, a znaczenie czasu przyszłego — n. p.

(5) Wnijdę w dom twój, pokłonię się u kościoła świętego twego w bojaźni twojéj.

(23) Kto wstąpi na górę bożą, albo kto stanie na miejscu świętem jego?

(128) Rządzie jako siano strzeżone, jéż drzewéj, niż je wytargają, wiążnie.

(48) Brat nie odkupi, odkupi człowiek.

(50) Tedy przyjmiesz ofiarę sprawiedliwości, modły i ofiary; tedy włożą na twój ołtarz cielce.

Podobnie jak w dzisiejszej składni, czas przyszły dokonany używany bywał zamiast czasu teraźniejszego, dla ożywienia mowy, zwłaszcza w opowiadaniu historycznem — n. p.

(106) I poniżono jest serce ich w robotach, i rozmiękły się, i nie było kto by pomógł. (Infirmati sunt, nec fuit qui adjuvaret.)

(103) Dzierzto jest stanie i zgromadzili się, a w bartodziech swoich się składą.

Tryb rozkazujący kończył się pospolicie na i y, wszelako formata nie była powszechna i gramatycznie prawidłowo ustalona; tworzył tryb rozkazujący swoje zakończenia rozmaicie.

(42) Wyprawi światłość twoję i prawdę twoję.

(137) Dzieła rąk twoich nie gardź (ne despicias).

(5) słowa moja usłysz wzwiedz gotujące.

(70) Boże, nie oddalaj się ode mnie, boże mój na pomoc moją wzglądni (sic).

(4) Gniewajcie się a nie zgrzeszajcie, co mówicie w waszem sercu, i w przybyciech waszych skruszejcie się.

Rzadki osobnego zakończenia na osobę trzecią zastępowano formą drugiej osoby, tak w pieśni

2

*) Michał, St. bibl. ofiaruje w formie: ofiarz, ofiarzy, ofiarzów, ofiarzom, ofiarzami, ofiarzach, ofiarzu, ofiarze, ofiarzowie

tak w pojedynczej jak i mnogiej liczbie — n. p.

(7) Skończaj się zgroza grzeszników (Consumetur nequitia peccatorum).

(147) Rozdzieć tyranie jego we zgubę (Fiant nati ejus in interitum).

(7) Łon mojej duszy nieprzyjaciel, i utłoc i potłucz w ziemię żywot mój; i sławę moją w prochu uwiedzie.

(77) Rozumiejuć lud mój zakon mój.

Zamiast czasu przyszłego dokonanego stosuje niekiedy czas teraźniejszy, dla niedostatecznego dziś jeszcze odróżnienia słów dokonanych od niedokonanych, których formy zgoła się z sobą mieszały; n. p.

(8) Idą za prawdę jako ludzie mszczeć (zam.: zemszczą, pomszczą).

W czasie teraźniejszym i przeszłym zachowywały się jeszcze starodawne formy stoisz, na -ż, -eż i -ż; jesteś, jest, i t. d.

(89) Kto znajesz moc gniewu twego.

(36) Znajesz gospodzyn drogę niepokalanych.

(102) Tako się jest słudzował gospodzyn nad bojarzyn siebie, bo on znajesz złożenie nasze.

(141) Wzlewajesz przed oblicznu jego modlitwę moją, i zamęt (t. j. smutek) mój przed nim powiedajesz. (Effunda in conspectu ejus orationem meam &c.).

(102) Ten wyplacujesz (wypłaszczuje) ze strachy żywot mój (Qui redimit de interitu vitam meam).

— Jesteś uzdrawujesz wszelkie niemocy twoje.

(21) Chwiejali Chwiejali (zam.: chwiali).

Niektórych słów odmiany nie były jeszcze wcale ustalone, jak to widzieć w następujących przykładach:

(17) Wszczedł jest dym w gniewie jego, a ogień od oblicza jego zaczęt się jest.

(84) Prawda z ziemie weszrzdła jest. (Veritas de terra orta est).

(27) I wzkwitło jest ciało moje (Et reflorvit caro mea).

(102) Jako kwiat polny, tak oczekiwie (oczekuje).

(77) Młode ich zniadł ogień (Juvenes eorum comedit ignis).

(139) Iż to mylili się lichotą w sercu, wstrzego dnia ustawowali boje.

* (136) Przykre (bij przykrzej) jest mój słu kłtania memu, aż (t.j. jeżeli) nie zgromicą ciebie.

* (137) Które wyje kiej jako wołu, myśl pisk wyjmie rozpaczy. (137) widzę (widzę)

Niektóre słowa miały inne wcale formy, jak n.p.

(Cant. Mojż.) Pojmy (t.j. pójmy) z odpustem, stawnie nazwon jest: Konia i wsia- dnika wrzucił jest w morze.

(106) Wylita się snad (t.j. wylata) swada na książęta, i błądzić je wszęd w przestrzeży.

* (15) Polski wyjęzyk ma przedziwne krasy.

(78) Pomsta krwie sług twoich, jaż rozlita (t.j. rozlana) jest.

* (11) Bo zmaleły tey się prawdy od synów od synów ludzkich (diminutae sunt veritates).

VI.

Przysłówki.

Przysłówki niektóre miały kształt odmienny od dzisiejszych, a niekiedy różniły się i znaczeniem. Do takich należą:

ajża (ayża), jeżeli nie jest błędem w pisaniu połączeniem dwóch osobnych wyrazów: a żeby. Znaczyło to samo co aże, ażeli:

(7) Bóg sędzia prawy, mocny i cierpliwy, ajża (ayża) się będzie gniewać po wszytki dni (Numquid irascetur).

Dzieciadrej (w Ps. 87) użyty: Aża na wieki gniewać się będziesz nam? barzo, zamiast późniejszego bardzo. W tej formie używany jest jeszcze w XVI, a nawet w XVII. (wiek).

(25) Wielkie gospodzyn i chwalny barzo.

(6) I duszza moja zamącona jest barzo.

bliża (blyża) zamiast bliśko.

(118) Bliża bądź gospodnie, a wszytki drogi twoje prawda (Prope es tu Domine).

(84) Za prawdę wszako bliża bojącym się jego zbawienie jego.

dojadę, zamiast dopokąd.

(103) Śpiewać będę bogu memu, dojadę ycm. (Psallam Deo meo, quamdiu sum).

dokąd długo, zam: jako długo, dopokąd. To samo co dojadę.

(145) Będę piać bogu memu, dokąd długo jestem (quamdiu fuero).

gorze, przysłówek w stopniu wyższym, używany zamiast równego, służy gdy porównuje za wyższy kwiek, i znaczy to samo co biada! n.p.

(119) Gorze mnie, iż przebyt mój przedłużył się jest. (Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est).

jako, iż odpowiednie sobie tako.

(1) Nie tako niemiłościwi, nie tako, ale jako proch, jenże rzucasz wiatr od oblicza ziemie.

jelitko (gelytko) późniejsze ilko, znaczyło to samo co ile, jak wiele.

(102) Jelitko jest wschod od zapada i t.d.

tako, pierwotnie zamiast jako. ✠ tako długo zam: jak długo.

(103) Tako wielebny są dzieła twoje gospodnie.

(83) Tako (Quam) miłi przybytkowie twoi gospodnie etc.

(10) W bodze imam nadzieję, tako mowicie mojej duszy (quomodo dicitis animae meae).

(22) Utuczył jes w oleju głowę moję, a kielich mój upawający tako świetły jest.

(72) Tako dobry Izrael bog tym, iż są prawego serca.

(12) Tako długo będą rady w duszy mojej (Quamdiu...).

tamo, zam: dokąd.

× już (yuż), jużci (iuszcze), zam: nigdy, żaden (108) Stan nań: żaden ku niemu już nie może przystąpić (Ps. 64. 5) i nie mógł (Ps. 48. 8) i nikt jeden z nich nie może (Ps. 48. 8) i nikt jeden z nich nie może (Ps. 48. 8).

(138) Kamo pojdę, a kamo od oblicza twego uciekę?

kiedy, zam. kiedy, gdy.

(34) Gospodnie, kiedy (kiedi) wezrzysz, wroci duszę moję od złości ich.

kielko (kelko) zamiast ile, jak wiele.

(77) Kielko słyszeli i poznali jesmy iż (Quanta audivimus et cognovimus ea).

— Kielko kazał ociom naszym zjawiona je wszytkie iż synom swoim (Quanta mandavit patribus nostris nota facere eos).

— Kielko kroć rozgniewali (iż rozjuszali) go na pustyni, w gniew pobudzali go, w przezwodzien (Quoties exacerbaverunt eum etc).

kole i koli, przystawkowe przyrostki, jak późniejsze kolwiek.

(Symb. Athan.) Ktorykole chce zbawion być, i t. d.

(55) W ktorykoli dzień wzowę cię, owa poznaj jestem, bo bog moj jes.

(78) Ktoryzkoli zemianie i synowie ludzcy —

(1) Wszystko, cokoli (cokolwiek) uczyni, przeszpieje.

(Symb. Athan.) Jednie, jakokoli bog jest i całowiek, nie dwa wszy ale jeden jest.

nie, przystawek przeczący, zastępował sam przez się wyrażenie nie jest, niema.

(68) Nie dostatku. (Non est substantia).

(18) Nie mowy, ani powieści. (Non sunt loquelae, neque sermones).

(52) Rzekł jest głupi na sercu swojem: Nie boga (t. j. niema boga).

W zdaniach przeczących, stoi po prostu ze słowem być, bez zmiany konstrukcji.

(31) Nie bądźcie jako koń i mul, w ichże nie jest rozum.

(37) Nie jest zbawienie w ciele mojem.

(85) Nie jest równanik tobie w bożach gospodne.

(145) Nie pojcie w książęta, w syny ludzkie, w ichże nie jest zbawienia.

niegdy, zam. kiedy l. kiedyś.

(42) Oświeć oczy moje, bych nigdy nie usnął we śmierci (ne unquam) by nie gdy ne rzekł nieprzyjaciel moj (ne quando) i przemogł jestm przeciw jemu.

nigdy

nigda zam: nigdy lub kiedy w zdaniu przeczącem.

(12) Obrieci oczy moje, bych nigda nie usnął we śmierci (ne unquam), by nigdy nie rzekł nieprzyjaciel mój (ne quando); przemogł jsem przeciw jemu.

(27) Boże mój, nie miłuj odemnie, by nigdy nie milował odemnie (ne quando).

ninie zam: teraz.

(112) Bądź imię jego błogosławione od ninie (nyne) aż na wieki.

(1) Słowa oćca i synowi i duchu świętemu, jako było z początku i ninie i wzda i na wieki wiekom.

oxszego zam: owszem.

(Symb. Athan.) Jeden owszego (bez) nie zmieszaniem postawy, ale jednoty persony.

takież zam: takoż.

(Symb. Athan.) Takież wszechmogący ociec, wszechmogący syn, wszechmogący duch święty.

tako, z poprzedniem dobrze jako, t. jakoż.

(Symb. Athan.) Tako jakoż wszytko już przepowiedziano jest, i t. d.

tamo zam: tam. (1) Na tako nie miłościi, nie tako, ale jako proch jenże rzuca wiatr od oblicza ziemie.

(67) Tamo Benjamin jenoszka (t. j. młodzieniec) w myśli wybotnij.

(22) Na mieście pastwy tamo mię postawił.

(75) Tamo utonął jest oćiec.

(136) Na rzekach babilońskich tamo siedzieli jesmy i płakali:

~~wi jakż~~ ~~ale jenże~~, ~~jenże~~, ~~tamo nini, teraz~~

~~(148) o tamo oćcu~~ i synowi &c. ~~i jenże (wszy) i wzdy (tie) i na wiek wiekom~~

~~Dopisek tim, że tylko w Kodexie Kłob. użyty, dzieje tej bój pochodzenia niejasnego.~~

wzdy, wezgdy (wszigdy), wezgi (wszigi), wszegdy, wzda, to samo co zawsze.

(118) Duszа moja w rotku swojm (tie) wezgi (weszgby).

(24) Oczy moi wezdy (weszdy) do gospodna, bo on wytorgnie z sidła nogi moje. (Oculi mei semper ad Dominum).

(118) Zakon potoż mi gospodnie, drogg prawot twoich, i strzekł ig bodż wezdy (wezdy). (Et exquirem eam semper).

— I strzedż bodż zakona twego wezdy (wezdy). (Et custodiam legem tuam semper).

(15) Przyglądał (jestm) gospodna w obeżrzeniu mojem wezdy. (Providebam Dominum in conspectu meo semper).

(33) Wezdy (wezdy) chwała jego w ustach moich (semper laus ejus in ore meo).

(39) Wezdy powyższon bodż gospodzyn.

(1) Chwała ocem i synowi i d. d. jak bysta z początka i nynie i wzda (et nunc et semper).

Przymiotniki z zakończeniem rodzaju nijakiego na e, o, które później z tych form przysłówkowych, były rzeczownie brane, i miały swoją deklinacyą. Ślady takowej deklinacyi pozostały jeszcze w dzisiejszej mowie, i stały się dla nas osobliwościami, np. z zalecka, z dawien dawna, bez mała, i t. p.

(118) Dobrze mnie zakon ust twoich (Bonum mihi lex oris tui).

(24) Dusza jego w dobrze przebywać będzie.

(36) Nie miłuj, aby ste płodził.

Stopień wyższy od przysłówkowego wyrazu dobrze nie miał jeszcze stale oznaczonej formy.

(117) Dobrze jest ufać w pana, niż ufać w człowieka.

— Dobrze jest ufać w gospodna, niż ufać w książęta.

VII.

Przyimki.

dobrze

Podobnie jak przyimki, i przyimki niektóre różnity się kształtem od dzisiejszych, a niekiedy odmienne miały użycie.

bez l. przeż.

dla, na wzór czesczyzny, stawiany bywał po czasto po wyrazie od niego zależnym, np.

(30) Tego dla wysłuchaj jes głos prośby mojej.

(72) I rzekł jestm, żeje dla przez winy sprawił jestm Serce moje (Ega sine causa justificavi cor meum).

× iż, l. z.

k, w skróconej formie zamiast ku, w czastem byle użyciu.

(129) Z głębokości wołał jestm k tobie gospodnie, usłysz głos mój.

(24) K tobie gospodnie podźwignął jestm duszy mojej.

(101) Wołanie moje k tobie przyjdzie.

ku, zwykle używane zamiast do.

(13) Dychcie moji ich ku przeliciu krwie (t. j. do przelania krwi).

(106) I wołali sy ku gospodnu.

(41) Jakoż żąda jeleń ku studniam wod, tako żąda dusza moja k tobie boże.

(27) Wysłuchaj gospodnie głos mojej prośby, gdy proszę ku tobie, gdy podnaszę ręce moje ku kościołu świętemu twemu.

Patrzy ku tobie można tu: mówią się do ciebie (oro ad te).

Kromie, zam: krom l. kromia, okrom.

(Cant. IIa.) Nie jest święty jakoż jest gospodzin, ani też jest iny kromie ciebie.

między, zam: późniejszego między. Ta forma utrzymywała się jeszcze przez cały wiek XVI.

(6) Zostawiał jestm między (medzi) wszemi nieprzyjacioły moimi.

(9) Powiadajcie między ludem nauky jego.

ot l. ote, zam: od, ode (jak w staroczesko-słowiańskim), samo i w połączeniu z innemi wyrazami. Wielako napotyka się dość często i w nowszej formie od, ode.

(103) Ot pokolenia aż do pokolenia lata twoja.

(21) Ale ty gospodnie nie oddalaj pomocy twojej otemnie (otemne).
Nie odchodź otemnie.

(30) Wytargń mię z rąk nieprzyjaciołow moich, i ot tych co mię gonią.

(21) Otworzyli sz na mię usta swoja.

(88) Otjmi (t. j. odjmij) otemnie plagi moje.

(58) Otewrocił jes obraz sługi twego. (Evertisti testamentum servi tui).

(9) Nie poważon będź od pokolenia w pokolenie.

(37) Dyrząd jestm ode tkania serca mego.

(6) Odstąpcie odemnie wszyscy ze czynicie bichotę.

(87) Oddalił jes odemnie przyjaciela i bliźniego mego.

(26) Nie odwracaj oblicza twego otemnie. Nie odchylaj sz w gniewie od sługi twego.

(117) Ot nimie aż na wiekі.

podług, w znaczeniu dzisiejszego wedle.

(1) A będzie jako drzewo, jeż szczepiono jest podług ciekących wod.

potem, używany wielkiej jako przetownik.

(135) Jen rozdzielił morze czerwone w rozdzielenia, i wywiódł Izraela przez potem (t. j. przez środek) jego.

przez, różny znaczeniem i rządem od przyimka przez.

(6) Zbawiona mię uczyń przez miłosierdzie twoje.

(43) Wstań gospodnie, wspomoż nas, i zbaw nas przez imię święte twoje.

(11) Przez ubogich nie imających (t. j. biednych) i przez tkanie ubogich nimie wstanę, mówi gospodzyn.

(16) Przez słowa warg twoich ja jestm strzegł dróg twardych.

(105) I gabań jest Mojżesz przez nie. (Et vexatus est Moyses propter eos).

z przyimkiem co, tworzący wyraz pytający przecz (t. j. przez co).

(2) Przecz zgrzytało pogaństwo, a ludzie myślili sz próżności.

przeciwo

przeciwo i przeciwa, zamo przeciw.

(2) Książęta zeszli się na gromadę przeciwo gospodnu i przeciwo jego pomazańcu.

(31) Rzekł jsm, sporzieday się będę przeciwo mnie samego[ii] niepraudę mojęgo gospodnu. a Bóg jest, a moia cnyatka tylko, samego zamiast samemu.

(118) Bo siedzieli ty Książęta, przeciwa mnie mowili.

(50) Brzuch moj przeciwo mnie jest.

przez l. przeże, w znaczeniu dzisiejszego bez, samo przez się i w połączeniu z innemi wyrazami.

(14) Jenże wchodzi przez winy i czyni prawdę. (Qui ingreditur sine macula).

(43) Przedał jes lud twoj przez myta. (Vendidisti populum tuum sine pretio).

(17) Bo kto bogiem przez gospodna, albo kto bogiem krom na boga naszego?

(9) Rzekł wiem jest w sercu swojem: nieporuszon będę od pokolenia w pokolenie przeże zła (sine malo).

(14) I darów na przezwinnych (super innocentes) nie brał jest.

Dotychczas w wszech ludu przyimek przez to znaczenie zatrzymał. Wszelako natrafia się w Kodexie Flor. i na przyimki bez i przez[vi] w dzisiejszem znaczeniu, n. p.

(135) Jenże przewiodł lud swoj przez puszczę.

— Dotychczas ty na piaszczy bez wod.

s lub se, zamo z, ze.

(17) S świętym święt będziesz, a s mężem bezwinnym bezwinny będziesz.

(100) Dyszącego oka a niesytego serca, s tym (sstim) jćsm nie jadł (cum hoc non edebam).

(2) Stańcie bogowie w straszę, i weselcie się jemu se drżeniem).

(22) Nie będę się bez zła, bo ty se mną (semna) jes.

(1) Sława ocću i synowi i świętemu duchu, jako była x s początku i t. d.

Dotychczas w wszech ludu ten przyimek taki kształt zachował.

z, właściwie iz (ys) forma pierwotna, staroświańska.

(105) Zgrzeszyli jesmy iz (ys) oty naszymi, po krzywdzie smy uczynili. (Peccavimus cum patribus nostris).

x (str.) z mężem bezwinnym bezwinny będziesz.

) VIII.

Spojniki.

Wiele spojników nie miało stałego określonego znaczenia; niektóre za czasem zupełnie je zmieniły, albo wyszły z użycia. Do takich należą:

aby (w znaczeniu: chociażby, jakoby):

(34) Aby ten, jenże mię nienawidził, na mię wielkie rzeczy mówił, słyszę bych się srodze od niego (t. j. chociażby na mnie wielkie rzeczy mówił.)

(35) Człek jest krzywy, aby nie zgrzeszył sam w sobie, nie bojąc się Bożej przed oczyma jego (t. j. jakoby nie zgrzeszył — albo, że nie zgrzeszył).

acz, znaczyło: jeżeli, jeżeli zaś, chociaż, choćby, kiedy lub gdy, skoro, czy t. j. czyli, czy-czy, i inne względy.

(57) Acz za iste owszem sprawiedliwość mówicie, prawie sądzicie synowie ludzcy. (Si vere utique justitiam loquimini, recte judicate filii hominum).

— I rzecze ostatniek: acz za iste jest owoc prawemu, za iste jest bog sądzący je na ziemi (si utique est fructus justo, utique est Deus judicans eos in terra).

(88) Acz za prawdę synowie jego ostali się mego zakona mego, a w sądziech moich nie chodzili; acz sprawiedliwości (się) moje pobrzydzili, a kaźni moich nie strzegli; nawiedzę w miotle lichoty ich. (Si autem dereliquerint filii ejus legem meam, et in judiciis meis non ambulaverint, si justitias meas profanaverint, et mandata mea non custodierint etc.).

(65) Lichoty acz jsem przyglądał w sercu mojem, nie wysłucha gospodzin mi. (Iniquitatem si aspexi in corde meo).

(138) Acz wstąpię w niebo, ty tamo jes; acz wstąpię do piekła, tu ty jes — (t.j: czy wstąpię w niebo, czy wstąpię do piekła).

(136) Przylus język mój Xu Katarina (tu) memu, acz nie spomienę ciebie, jeszcza acz nie położę cię Jeruzalem na początku weselа mego. (si non meminero tui, si non proposuero Jerusalem &c).

(138) Acz pobijesz boże grzeszne, mężowie krwi odstąpcie odemnie * (si occiderit deus peccatores, viri sanguinum declinate a me).

(7) Acz się nie obrocicie, mieczy swój zaniosł jest (bog). (Nisi conversi fueritis &c).

(22) Bo acz bych chodził pośrzod cienia śmierci, nie będę się bał, bo ty se mną jes. (Nam etsi ambulavero, in medio umbrae mortis).

(138) Bo widz, acz jestli droga lichoty we mnie (Et vide, si via iniquitatis in me est).

(131) Acz wyjdę (nie) w stan domu mego, acz stąpię w łoże postania mego, acz dam sen oczyma moima, a powiekam moim drzemanie (Si introiero in tabernaculum domus meae, si ascendero in lectum stratu mei, si dedero somnum oculis meis).

(7) Gospanie boże, acz jestm uczynił to, acz jest lichota w mojich rękach, dostojno jest bych spadł od nieprzyjaciół próżnych. (si feci istud &c).

(18) Acz mnie nie będą panować, będę przez zakata będę.

(12) Iż mego mnie, weselić się będą, acz poruszon będę. (Exultabunt si motus fuero).

(49) Acz nie będzie chcieć się jéć, nie powiem tobie (t.j: chociaż nie chcieć się będzie itd.).

Tenże sam spojnik z przyrostkiem li, znaczy dzisiejsze acz, lubo:

* (t.j: aby pobijesz boże grzeszne)

~~aczli~~ (40) Aczli jest (iè) wszędy, eż (esz) by wźrzał, próżność jest mniemać. (Etsi in [illegible])

29av

ajża (ayżża) jżeli nie jest błędném w pisaniu nie. Niekiedy stawiane było położeniem dwóch osobnych wyrazów (a yża), znaczyło to samo co aża, atali albo ażby i. e., ani się obroczy aliż zginą; dopoki nie zginą, aż zginą.

(7) Bóg sędzia prawy, mocny i cierpliwy, ayżża (ayża) się będzie gniewać po wszytkie dni (numquid). Iż na prawiey mszy, aliż potrzę nieprzyjaciele twoje podnóżek nog twoich (donec ponam inimicos tuos etc.).

(126) Aliż gospodzyn ustąpi dom, po próżności działaią ci ci, którzy go. (Nisi Dominus aedificaverit domum etc.)

— Aliż (aliżż) gospodzin stredz będzie miasta, na próżność czuwaią ci, którzy go strzegą jego (Nisi Dominus custodierit civitatem etc.).

(Symb. Athan.) Ta jest wiara krześciańska, jaż aliż wszelki wiernie i twardo wierzyć będzie, zbawion być nie może. (Nisi).

(107) Bo wielkie jest na niebieskich miłosierdzie twoje, i aliż do obłoków prawda twoja (et usque ad nubes veritas tua) [illegible].

(71) Sprawiedliwość we dniach jego sprawiedliwość i wielka obfitość pokoju, aliż odniesion będzie niebieże (donec auferatur luna).

(72) Aliż wnidę w świętość boży i zrozumieć będę w posładkach ich. (Donec intrem in sanctuarium Dei et intelligam in novissimis eorum).

(70) Boże nie ostawuy mię, aliż zwiastuię ramię twoje pokoleniu wszelkiemu, jeż przychodzące jest (donec annuntiem brachium tuum etc.).

(Cant. Moys.) Będzie nieporuszone jako kamień, aliż przejdzie lud twój, ten, jegoś ostrzegł.

azа, i z przyprostkim bi, azali, to samo co ażyli.

(77) Iżle mowili ty o Bodze, rzekli ty: Aza (azа) może bog gotować stół na pustyny? (Numquid poterit Deus parare mensam in deserto).

(79) Aza jeść będą mięso byków albo krew po kozłowy pić będą? (Numquid manducabo carnes taurorum).

(87) Azali kto mowić będzie w grobie miłosierdzie twoje? (Numquid narrabit aliquis).
— Azali poznany będą we cmach dziwy twoje?

(76) Azali na wieki porzuci bog? (Numquid in aeternum proiiciet Deus).

Zdanie sam wyjątek w formie złożonej:

azalibych (azalibych) zam: bo abyli, albo abyliż bych.

(40) Słowo liche postawili ty przeciwo mnie, azalibych, ižen śpi, nie przydzie aby wstał.
(Verbum iniquum constituerunt adversum me: numquid, qui dormit, non adiiciet ut resurgat).

bo, kładzione było zdaleka po wyrazie głównym.

(9) Widzisz bo ty trud, i boleści znoiącej.

ež, eże, znaczyło iż, iż, a, ponieważ. × złożone z wyjątku by (bychy) znaczyło abyli, abyż

(105) Chwalcie gospodna, eże (ežа) dobry.
(Żywb. Athan.) Nad stężmi rozumiał jsem, eże (ežа) Każni twoich szukał jsem.
(36) I jeszcze maluczko, eż (ežа) nie będzie grzesznik. (Et adhuc pusillum, et non erit peccator).
(9) Postaw gospodnie zakonodawcę nad niemi, iż by byli wiedzieli pogany eż (ežа) ludzie sąż (Constitue Domine tu legislatorem super eos, ut sciant gentes quoniam homines sunt).
(101) A krolowie eż by chcieli służyć gospodnu. (Et reges ut serviant Domino).
(118) Wołał jsem ku tobie, zbawion mię uczyń, eż bych strzegł Każni twoich.
(Clamavi ad te, salvum me fac, ut custodiam mandata tua).

ibo (na Kształt łacińskiego etenim) złożone z i: bo.

× złożone z wyjątku by (bychy) znaczyło abyli, abyż.

(106) Ibo start jest wrota mosiężnowa (Fuit contrivit portas aereas).

li, spojnik enklityczny, zamiast czy, jeżeli.

(52) Boż z nieba wezrał jest na syny ludzkie, by widział, jest-li rozumny albo szukający boga.

(129) Będzieszli lichoty chować panie, panie kto ścierpi?

owa, zam: oto l. ane.

(50) Bo owa w lichocie poczęty jestm ciż, i w grzeszech poczęła mię mać moja. (Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum).

(36) I szedł jestm, a owa nie było go. (Et transivi, et ecce non erat).

(10) Bo owa grzesznicy naciągnęli są łuczyszcza (Quoniam ecce peccatores intenderunt arcum).

pak z(zwyczajne w czeskim języku) znaczyło zaś.

(115) Niczym jestm, przeto[ż] mowił jestm, ale ja pak uniżony (sic) jestm wielmi (ego autem humiliatus sum nimis).

tegdy, t. j. wtedy, a w skróconej formie tedy.

(18) Ale mnie nie będzie panować, tegdy przez zakała będę (Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero).

(2) Tegdy mowić będzie k nim w gniewie swoim. (Tunc loquetur ad eos in ira sua).

(50) Tegdy przyjmiesz ofiary sprawiedliwości. (Tunc acceptabis sacrificium justitiae).

(125) Tegdy napełniona są radości usta nasza.

(16) Otoczeniowszy tedy mię tegdy obstąpili mię. (Circumdantes me nunc circumdederunt me).

(39) Ofiary za grzech nie żądał jes, tegdy jestm rzekł: owam przyszedł. (Holocaustum pro peccato non postulasti, tunc dixi: ecce venio).

wiem, zam: bowiem l. zaś. Czasem poprzedzało je bo, które jednak oddzielny stawonto wyraz. Niekiedy także trzymało się o spojnikiem azali.

(106) Przez krzywdy wiem ich uśmierzeni się. (Propter injustitias enim suas humiliati sunt).

(59) Ja wiem żebrak jestem i ubogi (Ego autem mendicus sum et pauper).

(43) Wszako bog stwórca będzie tych, on wiem wie skrycia serca. (Nonne Deus requiret ista? ipse enim novit absconsita cordis).

(51) Ja wiem jako oliwa owocująca w domu bożym (Ego autem sicut oliva fructifera in domo Dei).

(9) Dziwk wiem jest w sercu swojem, nie poruszon będę od pokolenia w pokolenie przez zła (Dixit enim in corde suo &c.).

(15) Upadły spadły się mnie w światłych: bo wiem dziedzictwo moje światło jest mnie. (Funes ceciderunt mihi in praeclaris: etenim hereditas mea praeclara est mihi).

W połączeniu ze spojnikiem azali, ob. wyż. azaliwiem. Ze spojnikiem ani: wszako zam: wszak.

(84) Za prawdę wszako bliżu bojących się jego zbawienie jego.

(52) Wszako wszystkie / wszyscy, iż ~~za sam co [illegible]~~ czynią licho[illegible], iż żrą lud mój jako karmę chlebową.

wszy, używane było ~~w wielkości~~ znaczniej za dzisiejsze wszakże, przecież, atoli, wszak l. wszakże, ~~przynajmniej~~ po większej części ~~w niektóry~~ tylko dla prostoty mowy. ~~Jeszcze w XVI wieku w części było używane.~~

ż, że, przyrostek dodawany na ~~końcu wyrazów~~ końcu wyrazów, zwłaszcza niedmiennych:*

(41) Jakoż żąda jeleń ku studniam wod, tako żąda dusza moja k tobie boże.

(76) ~~Wszakż jestem, jakie uchwalił jestem tu przemiana prawica boża wyboży.~~

* (Cant. Can.) Nie jest śnieg jakoż jest gospodyn.

* ~~żeż~~ jako, wszak, i. t. p.

BIBLIOTH: UNIV. JAGELLON.

IX.

Składnia.

Składnia w ustnej mowie musiała już znacznie być ustalony, jak to okazuje w powyższych zdaniach syntaktyczny związek jednych części z drugiemi, gdzie zwłaszcza stosunek zwrot się mniej skrępowanym obowiązującej dyktyce vulgaty. Co tu było właściwego słowiańskiego, to występowało w formach pierwotnych, zwyczajnych, poniekąd już wtedy przestarzałych i wychodzących z użycia.

Różnice, jakie zachodziły między ówczesną a dzisiejszą mowy konstrukcyą, odnoszą się głównie do składni zgody i rządu. Dla tych różnic nadzwyczajnych, składnia ówczesna wydaje się nam częstokroć osobliwą. Przyznać atoli potrzeba, że nie wszystkie zmiany późniejsze wypadły na korzyść języka.

I.

Z najdawniejszych form zachowała się jednostajnie: zgodność zaimka 1ᵉʳ przypadku liczby mnogiej imion rzeczownych rodzaju męskiego, z należącemi do nich przymiotnikami, tudzież imiesłowami i zaimkami przymiotnemi — n. p.

(64) Słowa z tych przemogły się nad nami (Verba iniquorum praevaluerunt super nos).

— Pola twoja napełniona będą żyzny.

1 (103) ozdobiona będą drwa polna, a cedrowie libańscy, jenże sadził jest, tamo wróblowie gnieździć będą.

(67) Ziemia rozdarła się jest, i zaprawdę niebiosa się rozkapała od oblicza Boga.

(66) ~~I nóżka się nasza moja.~~ (125) ~~Nie jest się stała noga moja ~~[illegible]~~~~

(44) ~~Żydowie gospodzie wszystka nasze bicowe~~

(17) Założenia gor zamącona się i poruszona się.

Też sama

Taż sama zachodziła zgoda przymiotników z domyślnemi rzeczownikami rodzaju niejakiego:

(138) Oczy ty panie poznałeś wszystka pośledzia i stara (novissima et antigua).

2) Rzeczownik stanowiący w zdaniu orzeczenie zgadzał się z osobą (czyli tak zwanym podmiotem) w przypadku Nzym. Forma osobowa w liczbie mnogiej była powszechna.

(144) Królestwo twoje królestwo wszech wieków.

(48) Grobowie ich domowie ich na wieki.

(31) Ty jeś siostka (t. j. siostrzeńca) moja od zamysłu mego.

(41) Były mi są Twy (zdrz) moje chlebowie we dnie i w nocy.

Jeżeli zaś orzeczeniem był przymiotnik, położony w miejsce rzeczownika, albo gdy orzeczenie, bądź-to rzeczowne, bądź przymiotne, wyrażać miało jakiś stosunek (podobieństwa lub przeciwieństwa), tak iż znaczenie jego trzeba było wyraźnie odróżnić, w tedy kładziono je w przypadku Bzym n. p.

(Symb. Athan.) Bóg jest z ob osoby, albo z postawy ojcowy, a człowiekiem jest z osoby macierzyny na świecie porodzon.

3) Imiona zbiorowe, lub jakiś ogół oznaczające, wyobrażały w składni osobę liczby mnogiej.

(64) Śpiewajcie bogu wszelika ziemia.

(77) Rozumiejcie lud mój zakon mój.

(85) Boże, źli wstali są na mię, i zbor mocarzów szukali duszy mojej.

(117) Rzeczcie niniejdom Aaronow: bo na wieki miłosierdzie jego.

(45) Przeto lud sprowiadać ci się będą na wieki.

(21) I prości będą w obżrzeniu jego prorokowie zeladź ludzka (t. j. wszystka zeladź).

(61) Dwajcie (t. j. wstajcie) wraz wszelikie zebranie ludzkie, wylejcie przed nim serca wasze.

* (Symb. Athan.) Chrześcianin (wyznanie wiary) musi wiedzieć o Trójcy Świętej.

(134) Dom Izraelów błogosławcie gospodzinie, dom Aaronów błogosławcie gospodzinowi.

(90) Upadną od boku twego tysiące, i dziesięć tysięcy od prawicy twoich.

4) Liczba podwójna była w pełnem użyciu, gdziekolwiek słowo odnosiło się do dwóch imion rzeczownych, czy-to żywotnych czy nieżywotnych.

(54) W domu bożym chodziła jedna z przyjaciółmi.

(47) Gospodzin nie mądrzy i szalony zginęła.

(58) Miłosierdzie a prawda przejdźcie oblicze twoje (praecedent faciem tuam).

(68) Zmoczcie jesta oczy moje. (Defecerunt oculi mei).

(9) Oczy jego na ubogiego zrzeta (Oculi ejus in pauperem respiciunt).

(83) serce moje i ciało moje weselita się jesta w boga żywego.

(84) i prawiedliwość a pokój całowaleśta się sa (justitia et pax osculatae sunt).

(118) Ręce twoi gospodzinie uczyniteśta mnie i stworzyłta jesta mię.

— Odewrzeć oczy moje, byśta nie widzieli próżności.

(22) Drąg twój i dapiec (t. j. laska) ta jest mnie ucieszyła.

5) Słowo odnoszące się do dwóch lub więcej rzeczowników, nawet jednakowego rodzaju, kładziono niekiedy w liczbie pojedynczej nieosobowo, t. j. z zaniechaniem rodzaju nijakiego:

(54) I nie dostawało z ulic jego lichwa i zdrada. (Et non defuit de plateis ejus usura et dolus).

II.

Rzeczownik określający przymiot lub własność jakiej osoby albo rzeczy, i będący dopełnieniem drugiego rzeczownika lub przymiotnika, kładziono w 2gim przypadku (zwanym u łacinników genitivus qualitatis). Ta forma atoli trafia się rzadko, i zdaje się być raczej naśladowaniem łaciny.

(54) Mężowie krwi a lżiwi nie społowią dniów swoich (t. j. nie dojdą połowy swoich dni).

(58) Wytargnął się z czyniących lichotę i z mężów krwi (de viris sanguinum) wybawi mię.

(75) Zamącili się wszystcy głupi serca (insipientes corde).

(25) Nie zgubiaj z niemiłosierdzem boże dusze mojéj, a z mężmi krwi żywota mego.

Były na to inne właściwsze w duchu języka wyrażenia, jak n.p.

(7) Prawa pomoc moja od boga, jenże zbawiona czyni imających (t.j. mających) prawa serca. (rectos corde).

2) Przy stopniu wyższym stał niekiedy 2ry przypadek (jak w łacinie 4ty) bez przyimka:

(symb. Athan.) Równy ociec pod tym bóstwa, mniejszy ociec pod tym człowieczeństwa:

(67) Wóz boży dziesięcia tysięcy większy tysięcy weselących się.

3) Przysłówek przeczący nie, położony sam przez się z 2rym przypadkiem, wyrażał to co obecnie niema.

(52) Rzekł jest głupi na serca swojém: nie boga.

(144) Wielki pan i chwalny barzo, a wielkości jego nie końca.

(33) Bojcie się gospodna wszytcy święci jego, bo nie ubóstwa bojącym się jego.

(35) Rzekł jest krzywy, aby nie zrozumiał sam w sobie; nie bojaźni bożéj przed oczyma jego.

(5) Bo nie w ich ustach prawdy.

W zdaniach przeczących położony ze słowem być, nie zmienia bynajmniéj konstrukcyi, i stał podobnie z 1ym przypadkiem, rzadko z 2im.

(85) Nie jest rozumiejący tobie w bożych gospodzie.

(37) Nie jest zbawienie w ciele mojém.

(31) Nie bodźcie jako koń i mut, w których nie jest rozum.

(3) Wiele ich mówią mojéj duszy: nie jest zbawienie tej w jego gospodzie.

(7) Nie jest, któby kto by odkupił, ani jenże by zbawiona uczynił.

(13) Nie jest, któby uczynił dobrze.

(52) Nie, jaże by użycił dobrze.

(138) Bo nie jest mowy w języcie mojem (Non est sermo in lingua mea).

(145) Nie przyjdzie w książęta, w dymy ludzkie, w ichże nie jest zbawienia.

Konieczny był 2ie przypadek, gdzieby w mowie zachodziła wątpliwość albo dwójznaczność przy użyciu 1ie przypadku n.p.

(Cant. Can.) Nie jest święty jakoż jest gospodzyn, ani też jest iny kromie ciebie, a nie mocnego jako bog nasz.

4) Przy rzeczownikach słowiańskich (t.j. ze słów urobionych) zdarza się czasem niewłaściwie użyty przypadek 4ty zamiast 2ie.

(91) Ku wyprowiadaniu rano miłosierdzie twoje, a prawdę twoję przez noc.

(58) Umyśl ku nawiedzeniu wszytko pogaństwo (Intende ad visitandas omnes gentes).

5ty) Rządzący przypadkiem 2im:

a) przyimotniki: pamiącien, opatrzity. Dziwny kładł się także niekiedy z przyp: 3im.

(73) Pamiącien bądź zebrania twego, jeż jeś osiadł od początku.

~~(76)~~ (64) Obleczeni są baranowie owiec i pastowie będą obfici opatrzeniu żyta.

(76) Pamiącia jesm działom gospodarzym, bo pamiącien będę od początku dziwom twoim.

~~(64)~~ (73) Pamiącien bądź [illegible] twoim.

b) przyimki: kromie i przez (rzem: bez).

(Cant. Can.) Nie jest święty jakoż jest gospodzin, ani też jest iny kromie cię.

(17) Bo kto bojem przez gospodna, albo kto bojem kromia boga nasz[illegible]

c) słowa: napełnić, naśladować, nabyć, nadziewać się (rzem: spodziewać), nitować, wysłuszać (t.j. wysłuchać), pastwić, wspomnieć.

* (74) Ziemia [illegible] Pana [illegible] przez [illegible].

(15) Napełniasz mię wesela z twoim oblicznym wstydzy.

(64) Rzeka boża napełniona jest wod.

(125) Tędy napełniona są radości usta nasze.

(37) Ustoczyli są mnie, bo jsem naśladował dobroty.

(104) Prosiłi i przyszła ześciercza, i chleba niebieskiego nasycił je.

(16) Posłuszaj prośby mojej. (6) Wysłuszał gospodzyn głosa płaczu mego.

Zde samo slovo kladeno z 4tym przypadkiem:

(27) Wysłuszaj gospodzie głos mojej prośby.

(10) Bo prawy gospodzyn i prawdy miłował jest.

*Dwoma przypadkami osoby i rzeczy rzadkie slovo nieosobiste omrzeć:

(105) I rozgniewał się jest rozsierdzieniem gospodzyna na lud swoj, i omrzało jest zi dziedziny swojej (et abominatus est hereditatem suam).

6) Slovo być z 3cim przypadkiem osoby l. rzeczy tworzyło konstrukcyę podobną do latińskiej z × latinskim znamenem:

(57) I rzeka Pánowi: acz za iste jest owoc prawemu (si utique est fructus justo), za iste jest bog sędzący je na ziemi.

(37) Nie jest pokoj kościom moim od oblicza grzechow mojich.

Rządzący przypadkiem 3cim:

a) przyimki po, przeciwo l. przeciwu, i k (zam: ku).

(105) Zgrzeszyli jesmy iż otcy nasi, po krzywdzie śmy nierządzili (injuste egimus).

(68) Postrobieni są iż gonili są mnie nieprzyjaciele moi po krzywdzie.
(Confortati sunt, qui persecuti sunt me inimici mei injuste).

(70) Przeciwo mnie szeptali są wszystcy nieprzyjaciele moi.

(67) Przeciwo mnie mowili są, iż siedzieli we wrociech.

(118) Bo siedzieli są książęta, przeciwu mnie mowili.

(79) Siedzę przeciwo bracie twemu mowił jes, i przeciwo synowi matczyna twojej klad jes zakalę.

* (24) Upamię nieprzyjaciołi twoje gospodzi, i złorzeczenie twoje jaz [illegible] sę.

* (33) Klosy jest ustnik, jinie slowo żywota, nikczę sni nieść dobre.

× (103) Slowo Ježy zwierz, jemuż nie jest cześć (czyste, t. j. dobry).

(138) Dziwną się uczyniła nauka twoja ze mnie; potwierdzona jest, a nie mogę k niej (Confortata est, et non potero ad eam).

b) słowa: użyknąć, użpomionąć, przybliżyć się, przystać, zmiłować się, rozumieć, odłożyć, szczędzić, zlitować się (~~przebłagać~~), pożegnać, gniewać się, i wzgniewać, przyporobać (v. i. przyrównać).

(118) Daj mi rozum, bych użył Kaźniom twoim (Da mihi intellectum, et scrutabor legem tuam).

(97) Użpomionąć jest miłosierdzia swemu.

(90) Nie przystąpi k tobie złe, a bicz nie przybliży się przebytkowi twemu.

(24) Niewinowacz i prawi przystali się mnie (adhaeserunt mihi) bo jestem cierpiał ciebie.

Ten samo słowo przystać z przyimkiem za: (62) Przystała jest dusza moja za tobą.

(24) Boże imię twoje gospodnie zmiłujesz się grzechowi mojemu.

(105) Ojcowie nasi w Egipcie nie rozumieli dziwom twoim.
(Dotąd jeszcze lud mówi: „on temu nie rozumie.")
Toż samo słowo z przyimkiem na:

(40) Błogosławiony, jenże rozumie na potrzebującego i ubogiego (qui intelligit super egenum et pauperem).

(67) Deszcz powolny odłożysz Boże dziedzinie twej, i rozniemogła się jest. (Pluviam voluntariam segregabis Deus hereditati tuae).

Dwa ostatnie konstrukcye są może naśladowaniem łaciny.

(58) I zlitował się nam.

(5) Bo ty pożegnasz prawemu (Quoniam tu benedices justo).

(84) Aza na wieki gniewać się będziesz nam?

(9)* Uczni sierocie i ubogiemu, aby ziemi więcej nie śmiał wyższyć się człowiek na ziemi.

(48) A człowiek, gdy we czci był, nie rozumiał jest, przyporobany kobyłom nierozumnym.

*(77) Bo w prawdę jest miłosierdzie, złożyszy będzie przeciwko ich.

*(94) Pożegnam jeszcze potwierdzenie swemu.

Do notatki

Tu należą także słowa: wołać, prosić (t. j. modlić się):

(17) Z[ł]e zamysłu mojem wezwał jestm gospodna: bogu memu wołał jestm (ad Deum meum clamavi).

(27) Wysłuchaj gospodnie głos [ł] mojej prośby, [ż]dy proszę ku tobie.

Słowo nauczyć rządziło 4tym przyp: osoby a 5ym rzeczy:

(50) Nauczy cię [ł]ube drogam twoim.

(118) Nauczy mię prawotam twoim (Doce me justificationes tuas).

(120) Wyrzygrz wargi moje chwałę, [ż]dy mię nauczyłeś prawotam twoim.

(24) Przestępiejęć śmiene w sądzie, nauczy cię [ł]ube drogam twym. (Dirigat mansuetos in judicio, docebit mites vias suas).

(118) Wolna u[ł]t moich (voluntaria oris mei) wdzięczna uczyń gospodnie, i sądom twoim nauczę mnie.

Też samo słowo z przyimkiem ku:

(17) Jeźrzę uczy ręce moje ku bojowi.

7) Przy słowach czynnych przechodnich, 4ty przypadek występował powszechnie w formie swego przypadku, nie pożyczając nigdy zakończenia od 2ego. x

(135) Ja zbił król wielki.

(30) W ręce twoi gospodnie polecam duch mój.

(135) I pobił krole mocne.

(Cant. Mojż.) Prawica twoja gospodnie powiększona jest w sile[ł]ości, prawica twoja panie zniszczyła nieprzyjaciela, a w mnostwie sławie (się) twojej złożył jes nieprzyjaciele moje.

(13) Gospodzin z nieba weźrał jest na synyz ludzkiz.

(66) Weselcie się i radujcie się pogany, bo sądzisz ludzie w prawocie, a pogany (pojgaci) na ziemi sprowadzisz.

(17) a nieprzyjaciela moje dałeś jes mnie tyłem (inimicos meos dedisti mihi dorsum).

x Forma ta zdarza się nie[ł]ekiedy i w 2gim przypadku.

Nadto zwykły przypadkiem 4tym słowa: zostać† (t. j. zostawić, opuścić), gardzić l. wzgardzić, zwykać l. nawykać, pamiętać, zapomnieć.

(21) Sprawnie boże moj, wejźrzy na mię, czemu jeś mię został (Quare me dereliquisti?).

(70) Bo rzekli są nieprzyjaciele moi rzekąc: bog został jego (Deus dereliquit eum).

(37) Została mię moc moja i świeca oczu moja (Dereliquit me virtus mea &c).

(43) W imieniu twojem wzgardzimy wstające na nas.

(50) Serca skruszonego i oczyszczonego boże nie wzgardzisz.

(137) Działa rąku twoja nie gardź (ne despicias).

(Symb. Athan.) Dobrze mnie, iż jeś uśmierzył mię, abym nawykł (się) prawoty twoje.

(118) I gorzeć będę się tobie w prawocie serca mego, iże zwykł jestem sądy sądzy prawoty twoje (quod didici judicia justitiae tuae).

(119) Ani zapomniałem jestmy imię boga naszego.

Podobnież przypadkiem 4tym rządzi przyimek przez:

(6) Zbawiona mię uczyń przez imię twoje miłosierdzie twoje.

(78) I miłości bądź grzechom naszym przez imię twoje.

8) Przy słowach: czynić, uczynić albo sczynić, postawić, położyć, (zamienionych do samo co obrać, postanowić, przeznaczyć, ustanowić, wyświęcić lub przymiotnikiem stanowiącym określenie kładziono w przyp: 4tym, a niekiedy w 6tym.

(109) Będź na prawicy mojej, aliż położę nieprzyjaciele twoje podnóżek nóg twoich.

(103) Jeszcze kładziesz obłok wstąpienie twoje (qui ponis nubem ascensum tuum).

— Jeszcze czyniesz anioły twoje duchy, a sługi twe ogniem zapalającym. (Qui facis angelos tuos spiritus, et ministros tuos ignem urentem).

× l. zostać

× Ten artykuł dodania, jako przeszły, wymagał być zamiast tego przypadku.

× (5) Że nie wzgrzesz mnie, mojego, ale przez imię twoje wstąp mi. (Propter nomen tuum propitiaberis peccato meo multo.) (106) Że będzie nam nie ukarzesz nas.

(104) Ustawił ji panem domu swego i księdzem wszego bydła swego (et principem omnis possessionis suae).

W konstrukcji biernej stał przy tych słowach powszechnie, wyjątek 1 tylko, wiadomo 6 tych:

(9) W ustrzegł się jest gospodzyn wtoku (t. j. uciekła) ubogiemu, pomocnik w przygodach i zamieszce (t. j. w smutku).

(107) Mnie uwielbionemy przyjaciele ~~bardzo~~ sprzymierzyli się (Mihi abnirgnal. amici facti sunt).

(17) Przeszkodzi mię w dzień udręczenia mego, i ustrzegł się jest gospodzyn zaszczytca (t. j. obrońca) mojego (Praevenerunt me in die afflictionis meae &c.).

(37) Nędznym jestem się ustrzegł.

(2) Ale ja postawion jestem król od niego na górze Syon.

(68) Ustrzegł się jest przeklony sąsiadom.

III.

Imiesłów stanu teraźniejszego, niegdyś rzeczowny i odmienny, ale z pierwotnych odmian zachowujący w wieku XIV już tylko za koniecznie 1ego przypadka na ac, tworzył w tej formie składnicę dla nas nieużytku i obcobrzmiącą:

(57) Za iste jest bog sądzący je na ziemi (judicans eos in terra).

(36) Ottod jestem a już jestem się zstarzał, ani jestem widział prawego odrzuconego, ani siemię jego szukający chleba (nec semen ejus quaerens panem).

(50) Jako ranieni śpiący w grobiech, jakże nie jest pamięcion więcej (Sicut vulnerati dormientes in sepulchris &c.).

Niektóre jednakże osobliwością wydają nam się imiesłów ten użyty zamiast trybu bezokolicznego

liczbnego, lub formowany od słów dokonanych — n.p.

(126) Próżność jest nam przed światłością wstająca (Vanum est vobis ante lucem surgere).

(27) Głos boży połamujący cedry.

2) Imiesłów czynny z czasu przeszłego na T, który miał między zakończenia przymiotne, i mógł się formować nawet od słów nieprzechodnich, nawet dogodny był składni, przymiotnia mnie wiele znajdzie się mocy.

(101) Bo rozmnożył syny zabitych albo zginących (filios interemptorum).
Leszno Rej (w Żyw. postaci cztwo) ma przyrzekłe i przeminiałe rzeczy.

3) W trybie rozkazującym zachodziła ta osobliwość, że brak osobnego zakończenia na osobę trzecią zastępowano formą drugiej osoby, z której powstawała składnia czasem dość ciemna i wątpliwa — n.p.

(66) Spowiadajcie się tobie ludy boże. Spowiadajcie się ludy wszystek.

(7) Łon mojej duszy nieprzyjaciel, i ułap i potłucz w ziemię żywot mój, i sławę moją w proch wwiedź.

(24) Odemocenie bądźcie wszyscy złe czyniący na próżność (Confundantur omnes iniqua agentes supervacue).

(69) Odemocenie i potromane bądźcie, iż (t.j. którzy) szukają duszy mojej. (Confundantur et revereantur, qui quaerunt animam meam).

(39) Weselcie się i radujcie się w tobie wszyscy, iż cię szukają (Exultent et laetentur omnes quaerentes te).

(23) Podnieście się wrota książęta wasza, i podźwignijcie się wrota wieczne, a wnidzie król sławy.

(69) Obrocćie i zapalajcie się, iż chcą mnie złych. (Avertantur retrorsum et erubescant, qui volunt mihi mala).

(68) Będź przebytek ich pust, a w stanoch ich nie będź jenże by przebywał (Fiat habitatio eorum deserta, et in tabernaculis eorum non sit qui habitet).

(103) Zabadaj liśnik (łyżnik) wszytko imię jego i rozbierzesz cudzy roboty jego. (Scrutetur fossor omnem substantiam ejus, et dissipiant alieni labores ejus).

(103) Zjemcie gorzkość z ziemie i liszy (łyżcy) albo niepraw, tako iż by ich nie było.

Trudno w tych przykładach rozróżnić, czy mowa zwrócona jest do osoby drugiej, czy do trzeciej. Takowej zatém niedokładności zaradzać poczęto w zdaniach przeczących słowem niechać i pochodną od niego formą niech lub niecha, bez formy ta to bowiem rzadkich jestrzeba należy.

(74) Niechajcie wznaszać w wysokość rogu waszego. Niechajcie mówić przeciwo bogu lichoty. (Nolite extollere in altum cornu vestrum. Nolite loqui ad versus Deum iniquitatem).

(94) Niechajcie zatwierdzać serca wasza. (Nolite obdurare corda vestra).

(74) Rzekł jestem czyni: niechajcie źle czynić.

4) Łacińskie gerundium, i tak zwany abl ablativus consequentiae, z ratu z trudnością tłumaczone, jak n.p. (w Ps. 67) „Bóg nasz, bóg zbawiony uczynić (Deus salvos faciendi); wszakty potém właściwszą formę peryfrastyczną — n.p. (w Ps. 105) „Na widzenie w dobroci wybranych twoich, na weselenie w radości ludu twego (Ad videndum in bonitate electorum tuorum, ad laetandum in laetitia gentis tuae).

(102) Wysłuchawcie głosu mowy wszytki anieli jego, ku posłuchaniu głosu słów jego (ad audiendam vocem sermonum ejus).

(103) W otworzeniu ręku twoje wszytko napełniano będzie dobroci (Aperiente te manum tuam &c).

Podobnież konstrukcya łacińska, tworzona z imiesłowu czasu teraźniejszego, wyrażano omownie przez odpowiednie rzeczowniki:

(103) Zawarcim twoim onym zbierać będą (Dante te illis colligent).

5) Niektóre z otworów złożonych, po spojniku gdyż, tudzież imiesłowach na ąc i szy, należących do poprzedniego zdania, zaczynano następne od i lub a, które psuły całą budowę okresu; bo ostatnie takie imiesłowy służą same przez się do tworzenia zdań, i dla uniknienia spojników ma je nasz język na zawołaniu.

(40) Wyszedłszy (t.j. wyszedłszy) na dwor, i mowił tu iste.

6) Wiele spojników nie miało ściśle określonego znaczenia, co wprowadzało do mowy niejednokroć wielką opuszczoność i niejasność. Do takich należały szczególniej: aż, ale, aliż, aby, iż lub iże, i wiele. Niektóre z nich odmienne wcale niż dziś miały użycie.

(7) Aż się nie obrócicie, mieszkowy zamość jest (boży).
(t.j. jeżeli się nie nawrócicie itd.)

(22) Bo, aże bych chodził pośród cienia śmierci, nie będę się bał.
(t.j. chociażbym chodził).

(138) Aż pobijesz boże grzeszne, mężowie krwi odstępujące odemnie.
(t.j. gdy pobijesz, t. jeśli pobijesz).

(109) Siądź na prawicy mojej, aliż położę nieprzyjaciele twoje podnóżek nóg twoich —
(t.j. dopóki nie położę, albo aż położę)

(32) Bóg się gospodna wszeletka ziemia: ale od niego poruszą się wszytky przebywający na ziemi (Ab eo autem commoveantur &c).

(126) Aliż gospodin ustawi dom, po próżności dziełają ci czynią go —
(t.j. jeżeli Bóg nie zbuduje domu, próżno dziełają ci, którzy go budują).

(107) Wielkie jest na niebiesiech miłosierdzie twoje, i aliż do obłoków prawda twoja (t.j. aż do obłoków).

(36) I jeszcze malutko iż nie będzie grzesznik (t.j. a nie będzie grzesznika).

(105) Chwalcie gospodna iże dobry (t.j. iż albo ponieważ dobry).

Cf. wyż. Spojniki.

7) Niewłaściwe było używanie przyimków przed przysłowkami, a nawet słowami w trybie bezokolicznym — n. p.

(135) Jan rozdzielił morze czerwone w rozdzielenia, i wywiódł Izrael przez pośrzód jego.

(117) Od wieku (l. p.) do teraz) aż na wieki.

(51) Miłował jest złość nad dobroć, lichość więcej nad mówić prawdę. (Dilexisti malitiam super benignitatem, iniquitatem magis quam loqui aequitatem).

Inne błędy przeciw składni i duchowi języka pochodzą po największej części z niewolniczego naśladowania łacińskiego textu. Rzadko jednak natrafia się na wyrazy łacińskie lub inne obce, jak: offerta, psalterz, koronować, albo:

(44) Mirra i gutta i cassia od odzienia twego i domów chluronych. —
i szafowe.
Z niemieckiego jest tylko jeden wyrazek strofowanie. ~~Uwiadomienie obwinienie (?)~~

Gdzie tłumacz idzie za przyrodzonym biegiem myśli, tracąc z przed oka obowiązującą frazę z vulgaty, tam mowa jego odzyskuje swój tok właściwy, swoję przyrodzoną jasność i swobodę. Czego n.p. nie dostaje tej pięknej polszczyznie, jaką spotykamy w następujących ustępach.

(14) Gospodzie, kto będzie przebywać w przybytku twojem, albo kto będzie stać na górze świętej twojej?

Kto chodzi prosto, i czyni prawdę. Kto mówi prawdę w sercu swojem. Ani obmówił bliźniemu swemu złego.

(91) Prawy jako palma kwitnąć będzie, i jako cedr libański rozpłodzi się.

(1) Kto będzie jako drzewo, jego szczepienie jest podług cieków wód, jego owoc swój da w swoj czas.

A liść jego nie spadnie, i wszystko cokolwiek uczyni, przeszpieje.
Nie tako niemiłościwi, nie tako, ale jako proch, jenże rzuca wiatr od oblicza ziemie.

(5) Jakoż zięza jeleń ku strumieniom wód, tako zięza dusza moja k tobie boże.

(7) Umyję między niewinnościami ręce moje, i ogarnę ołtarz twój gospodzie, abym słyszał głos chwały twojej. I wyprawię wszelkie dziwy twoje.

X.

Pisownia.

Pisownia we wszystkich częściach Psałterza nie jednostajna. ~~Najpowszechniej~~
Najpowszechniej jednak używa się:

a, ę } bez dokładnego rozróżnienia, przed
ą, an, ąn, o, a, — n. p. wszemogący, idanek, mądrość, cirzący, wzłodni, ~~pokój~~ żgino, zamantek, zblandzyły, ranare, wanszowe, twoyan, puszczyper, mąnazły, przyeół, dusza ~~ma~~ zemę, nencerski, ~~żtoinb~~, veliey, tayniczka, pr- nyszek, ngzina, pobrzebyzna, posyłi, ypay, ponsiczył. (uszlowane).

i: przez i, y, — — — jako znamię miękkości rzadko gra- ficznie występuje, i bywa tylko d- mystérem, — — — męcz, zemę, zeme, nieprzyiaciela, roserdze, masta-

j: przez i, y, ji ~~(je, ię)~~ — ia, iego, ~~z~~ iesm, daie, yegy, ~~zbyn~~, yest, ji, gego, gee, ggy, przygemca, Smilugesz, wyplacluga, ~~p~~ giss, gich, nogim, gzey, yastkola, ynbz, yenbra, ~~pra~~ (zyanich)

ij: przez y, i: — — ptaszy, nebeszey, ij, rzby, veliy, ~~ij~~ (szezit) ~~szezit~~, szczyniech, verzchcie, tegji, ~~trostkuyesza~~ (vezczył i vazyły) kobila, krzinda, ~~cz~~

— zamiast ij, ~~ij~~ — zmya, zabya, wyavił, negrzyaszel.

— jako znamię miękkości częściej wy- stępuje graficznie niżeli i — nye, srenya, povelbyon, ~~sz~~ Snymanye, Kaza- nye, vstenye, slyszlawa ~~sz~~ (sze), za Szczyciech, yeyeysza

c: przez c, ck, cks, cs — palce, serczke, crso, csoch, otczsowe, cksnosch.

ć: cz, tr, ter, dzr — bach, spowadach, nezecha, bracka, zrebe, terny, ~~przyszczeka~~ (cresz) w poczczyech, myloszczyny.

ck: ck — — — męck, ckłowek, oczy, ack, ckuch, ck:slo, pczola, ckaluch.

ki

d: niekiedy przez t — — — Lut, oteymy, odrzucay, ot, odwrocił.

dr: dr, der — — — wodr, wedrze, stwedr i stredr.

dŕ: dr, der, cz — — — wedr, nawedr, dreny, bądź dreszły, rzelacz.

dź: dsz, dz, sz — — — dszdża, droszdsza, deszdż.

g: przez gh, gdy stoją przed samogłoską zachować ma właściwe brzmienie — drughem, droghy, wardęghy, zghynęre, verghy.

K: niekiedy z łacińska przez c — iaco, taco, cray, crasa, przecowy, przecladacz.

{ł / l} zarówno przez l — — — lastny, laciane, lqcznisrze, milovacz, modla, ale, podle, gbysko, iehen, bidlil, modlył, chwalcre.

p: niekiedy przez ph [l.b] — physne, buelerz, ~~bqpcz~~

r: r, rz — — — — rąbka, rzibło, skrzyni, drzewcz, czrzpacy, grzed, gorzcz, scbyrzpcz.

rz: rz, rsz — — — rzekł, ~~grzech~~ grzech, morze, przez, przewał, obrząd, perzastł, ~~cmsitał~~ serszitał.

s: s, ss, z — — swar, nas, poslał, głossen, zmokowi, blazik, blyzkawica, lazkana.

ś: s, sch, z — — gąsl i gąsk, bolesu, asdrech, pomścyły, velyłoszcz, i velykoschcz, cosczol, los, ~~zazrosz~~ zazrosz.

sz: sz, sch, s — — wszech, dusza, wstawszy, grzesznych, takesch, pokuschene, ~~physne~~ physne.

w: rzgst przez v — — dvch, vczynył, vsta, kv czynyczyć.

z: z, s, sz, zs — — zamantek, zabi, zblandzyły, swenk, s gori, s penim, szrzucimy, usdre, vozik, ~~cz~~ rzstwo, zsbawene, vszda.

ź : z, sz — — — źle, bliźni, kaźń, wzdraźnić.

ż : sz, ś, ź, ch — — — mąsz, żywot, żyta, lża, jeńsze, łoże, boże, proźniosek, pokaźny, talisz, poważny, żelazna, słuszny, wierzchu, zbędna, ezże, seszyzedz.